

20

ÅRSBERÄTTELSE

22

HÖGSTA DOMSTOLEN
ÅRSBERÄTTELSE
2022

INNEHÅLL

- 6** Presidentens översikt
Tatu Leppänen
- 12** Besvärstillståndsprövning
i högsta domstolen
Kirsti Uusitalo
- 24** Iakttagelser om brotts-
beteckningarna i
högsta domstolen
Timo Ojala
- 38** Kanslichefens översikt
Wilhelm Norrman
- 44** Kommunikationen har fått allt större
betydelse vid högsta domstolen
Pia Sive och Minna Kuisma
- 52** Begäran om förhandsavgörande
av Europeiska unionens domstol
- 54** Begäran om yttrande av Europeiska
domstolen för de mänskliga
rättigheterna
- 56** Avgivna utlåtanden
- 57** Besök och evenemang
- 58** Statistik
- 64** Personalen 31.12.2022

hogstadamstolen.fi [@korkein_oikeus](https://twitter.com/korkein_oikeus)

Foto **Anton Sucksdorff**
Layout **Dog Design**

PRESIDENTENS ÖVERSIKT

Vår omvärld förändrades den 24 februari 2022. Den dagen inledde Ryssland sin brutala invasion av Ukraina. Tyvärr går 2022 till historien som det år då det igen pågick ett fullskaligt krig mellan stater i Europa. Krigets monster kom oss än en gång nära, fast vid kanske redan hade trott – eller åtminstone hoppats – att det skulle vara historia efter de två världskrigen som lade Europa i ruiner.

Samtidigt gjorde krisen att vi alla såg Finlands och Europas grundläggande samhälleliga värderingar och deras betydelse i ett klarare ljus. Demokrati, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna är oförytterligare principer, som ligger till grund för människors välfärd och framgångsrika samhällen. Människorna i Ukraina har offrat sitt liv och sin hälsa för dem, och även resten av Europa har skärpt sig och gått samman för att stödja Ukraina i kampen. Finland ansökte snabbt om medlemskap i försvarsalliansen Nato. Vi har visat att det inte längre finns plats i Europa för autoritär imperialism som inte bryr sig om liv och människovärde.

Den försämrade säkerhetsmiljön och dess följder har inte direkt påverkat högsta domstolens verksamhet 2022. Med tanke på personalens arbetshälsa var det ändå beklagligt att dessa nya orosmoment ökade belastningen just som vi börjat slippa begränsningarna till följd av coronapandemin. En konkret åtgärd var att vi även i högsta domstolen satsade på planering av och introduktion i beredskap.

Med avseende på högsta domstolens rättskipningsarbete var 2022 ett tämligen bra år. Avgörandeverksamhetens kvalitet låg kvar på samma höga nivå som tidigare. Det meddelades dock färre prejudikat än vanligt, sammanlagt 81, trots att de är centrala för prejudikatsdomstolens resultat. Huvudorsaken till detta var att året innan beviljades färre besvärstillstånd, vilket i sin tur berodde på att behandlingen av ärenden avtagit i hovrätterna och tingsrätterna under coronatiden. År 2022 har det igen beviljats fler besvärstillstånd.

I övrigt var det kvantitativa resultatet 2022 gott. Fler ärenden än föregående år avgjordes och flera än vad som kom in, så antalet anhängiga ärenden minskade. Även behandlingstiderna låg kvar på en bra nivå, trots att en liten förlängning kunde skönjas.

Till högsta domstolen inkom fortfarande färre ärenden än tidigare år, något under 1900, vilket motsvarar nivån coronaåret 2020. Antalet inkomna ärenden väntas dock öka när hovrätterna har arbetat sig igenom högarna med ärenden.

Minskningen av antalet inkomna ärenden har gällt civilmål, medan antalet brottmål har förblivit ungefär som tidigare. I civilmål är det dessutom ofta fråga om beviljande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten, så detta innebär en så till vida negativ utvecklingstrend att den civilrättsliga rättskipningen avtar även i högsta domstolen på samma sätt som i andra domstolar. När det gäller särskilda ärendekategorier kan konstateras att det inkom bara något tiotal försäkringsrättsärenden och jordrättsärenden under verksamhetsåret.

Flera av de prejudikat som meddelades 2022 väckte stor uppmärksamhet och offentlig debatt. Som exempel kan nämnas avgörandena HD 2022:25 och 26 som gällde samernas fiskerätt. I det senare ansåg högsta domstolen att det särskilda tillståndet enligt den dåvarande bestämmelsen i lagen om fiske jämte tillhörande tillståndspraxis förorsakade så betydande begränsningar för de lokala samerna att en tillämpning av lagbestämmelsen uppenbart skulle stå i strid med deras rättigheter som tryggas i grundlagen. Högsta domstolen lät med stöd av 106 § grundlagen bli att tillämpa bestämmelsen i lagen om fiske och åtalet för olovlig fångst förkastades. Nämnvärda är också flera brottmål i anslutning till yttrandefrihetens gränser (HD 2022:1, 2022:8, 2022:30 och 2022:63). Även coronapandemin syntes i rättskipningen, i ett prejudikat som gällde tolkningen av ett försäkringsavtal (HD 2022:62).

Under året inträffade också en sällsynthet, ett utlåtandeärende som gällde en begäran om benådning och som avgjordes i plenum (HD 2022:78). Där ansåg högsta domstolen till skillnad från sin

Demokrati, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna är oförytterligare principer.

tidigare ståndpunkt att näringsförbud som har meddelats på basis av ett brott är en sådan annan straffrättslig påföljd från vilken republikens president enligt 105 § 1 mom. grundlagen kan benåda.

En ny sak var att högsta domstolen i oktober begärde Europadomstolens rådgivande yttrande i enlighet med Europakonventionens tilläggsprotokoll 16. Yttrande begärdes i ett ärende som gällde vuxenadoption. Begäran är den första från Finland, och Europadomstolen har tills vidare avgett bara några sådana yttranden om principiella frågor med anknytning till tolkning eller tillämpning av Europakonventionen. Systemet möjliggör dialog med Europadomstolen i ett pågående ärende, utöver EU-domstolens etablerade system med förhandsavgöranden.

Högsta domstolens personalomsättning var tämligen livlig även 2022. Ledamöterna Marjut Jokela och Päivi Hirvelä gick i pension, och ny ledamot blev Pekka Pulkkinen, som tidigare arbetat länge med civilrättsliga lagberedningsuppgifter vid justitieministeriet. Vi lyckades fortfarande rekrytera begåvade unga jurister i stället för de föredragande som fortsatte sin domarkarriär. Vi har likaså fått njuta av resultaten av den yrkesskickliga kanslipersonalens arbete. De krävande uppgifter som domstolsväsendets kanslipersonal sköter skulle förutsätta en förbättring av lönenivån.

Domstolarnas verksamhet regleras genom lag och en arbetsordning som domstolen själv godkänt. I utvecklingen och organisationen av högsta domstolens interna arbete nådde vi en milstolpe när högsta domstolen fastställde sin nya arbetsordning (335/2022), som trädde i kraft i början av juni 2022. Den tidigare arbetsordningen från 2006 var delvis föråldrad och i behov av en modernisering. Innehållsmässigt var det dock inte fråga om någon stor reform, utan om mindre ändringar och förbättringar på olika punkter i arbetsordningen. Erfarenheterna av reformen är fortfarande kortvariga men positiva.

När det gäller behandlingen av rättskipningsärenden har det i 2 kap. i arbetsordningen intagits bland annat noggrannare bestämmelser än tidigare om grunderna för fördelningen av mål och beslutssammansättningarna, vilket samtidigt gör behandlingen genomskådligare. Större vikt har lagts vid den inledande fasen i ledamöternas arbete, så att den granskande ledamoten i flera fall än tidigare förordnas genast när besvärstillstånd har meddelats. Grundläggande principer för publiceringen av avgöranden har tagits in i arbetsordningen.

När det gäller behandlingen av administrativa ärenden kvarstår i 3 kap. i arbetsordningen den för den kollegiala högsta domstolen

Finland är en rättsstat på hög nivå.

viktiga principen att plenum är högsta beslutsfattande organ även i administrativa ärenden. Löpande förvaltningsärenden har dock i större utsträckning än tidigare överförts till kansli Kommissionen med fem ledamöter. Till dem hör bland annat utnämning av andra domare än chefsdomare till tidsbestämda tjänsteförhållanden. I 4 kap. i arbetsordningen har intagits bestämmelser om föredragandenas ärendegrupper och om den föredragande som är ärendegruppschef, liksom om kansliets ansvarsområden och chefer.

Arbetsordningens sista 5 kap. innehåller bland annat en ny allmän bestämmelse om högsta domstolens i grundlagen föreskrivna uppgift att övervaka rättsskipningen. Enligt bestämmelsen genomförs denna uppgift genom att upprätthålla och utveckla kontakter med de andra domstolarna och med Domstolsverket samt genom att vid avgörandet av mål följa med rättsskipningens enhetlighet och kvalitet samt handläggningstiderna.

Som ett led i detta goda samarbete inledde högsta domstolen en besöksrunda till alla hovrätter under verksamhetsåret. Det första besöksmålet i maj var Östra Finlands hovrätt i Kuopio, där vi förde en för bägge parter nyttig diskussion om gemensamma frågor. I början av november ordnade högsta domstolen efter ett långt uppehåll en tingsrättsdag i Helsingfors, i vilken deltog cirka 350 domare och tingsnotarier från samtliga tingsrätter. Huvudteman var hur man skriver domar samt rättsstatsfrågor och arbetsbelastningen.

Det praktiska samarbetet har varit fortsatt gott med bland annat högsta förvaltningsdomstolen. På våren ordnades ett gemensamt seminarium för domarna från de högsta domstolarna om hur man skriver beslut. Vår sessionssal har också stått till högsta förvaltningsdomstolens förfogande för muntliga förhandlingar medan de arbetat i tillfälliga lokaler.

Ett glädjeämne 2022 var att huset även i övrigt kunde öppnas upp efter den värsta coronatiden och samarbetet med våra samarbetspartner aktiverades på nytt. Vi kunde delta i flera evenemang som rättsväsendet ordnade under hösten och vi hade många besökare. Vår egen personal återgick i rätt stor utsträckning till att arbeta på plats, och vi kunde igen ordna rekreation för personalen. Vi behöver dock satsa ännu mera på arbetsgemenskapen och trivseln.

Även de högsta domstolarnas internationella samarbete tog ny fart och man kunde träffas personligen på nytt, både inom Norden, Europeiska unionen och Europarådet. Europadomstolens president Robert Spano besökte Finland och även högsta domstolen i maj. I samband med besöket kunde vi tillsammans med president Kari Kuusiniemi överlämna brev om högsta domstolens och högsta förvaltningsdomstolens anslutning till det nätverk av högsta domstolar som verkar i samband med Europadomstolen (Superior Courts Network).

Finland är en rättsstat på hög nivå, och rättsväsendets praktiska verksamhet och verksamhetens kvalitet är i huvudsak god. De utdragna processerna och höga kostnaderna för parterna har dock redan länge varit allmänt erkända problem. I civilmål har detta lett till att procesströskeln blivit onödigt hög, när även motiverade rättegångar inte inleds av rädsla för längden och kostnaderna. Det måste finnas verkligt tilltröste till domstolarna, och man måste också komma ut därifrån inom rimlig tid och till rimliga kostnader. Den viktigaste orsaken till situationen är domstolsväsendets otillräckliga basfinansiering, som har lett till anhopningar särskilt i de stora domstolarna. För domstolarnas anställda har detta inneburit belastning och försämrad arbetshälsa.

År 2022 började det se ut som att man skulle ta itu med detta problem på allvar. Vid justitieministeriet färdigställdes bland annat betänkandet av arbetsgruppen för utveckling av rättsskipningen (JM 2022:39), där man bedömde målen och åtgärderna för utveckling av rättsskipningen över olika tidsspann. I slutet av året överlämnade statsrådet den genom tiderna första redogörelsen för rättsvården (SRR 13/2022 rd) till riksdagen, där man bland annat konstaterade tilläggsbehovet av basfinansiering och de mål som kan uppnås med tillägget. Alldeles i slutet av verksamhetsåret höll justitieministeriet dessutom på att tillsätta en arbetsgrupp för att bereda en omfattande utveckling av rättsväsendet.

Den aktivitet som iakttagits på statsrådsnivå ger anledning till en försiktig optimism när det gäller en positiv och effektiv utveckling av domstolsväsendets resurser och lagstiftningen under de närmaste åren. Dessutom är det klart att även domstolsväsendet och det övriga rättsväsendet självt måste kontinuerligt utvärdera och utveckla sin egen praktiska verksamhet för att göra processerna smidigare och använda resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Detta utvecklingsarbete utförs av de oberoende domstolarna och Domstolsverket förhoppningsvis i allt närmare samarbete med åklagarväsendet, advokatkåren och andra samarbetspartner. Riktlinjer för domstolsväsendets eget utvecklingsarbete har tagits fram 2022 i samband med domstolsväsendets strategiarbete, där även högsta domstolen har varit företräd.

Vi kan utgå ifrån att högsta domstolens verksamhet kommer att vara fortsatt stabil även under 2023 och att verksamhetsmiljön så småningom utvecklas i en positiv riktning. En konkret förändring kommer att vara det nya ärendehanteringssystemet Aipa, som vi förhoppningsvis äntligen kan ta i bruk i slutet av året. Samtidigt fortsätter vi att orientera oss om den framtida videoupptagningen av bevisning i tingsrätterna, som enligt dagens utsikter blir verklighet 2024.

Jag tackar högsta domstolens personal för gott arbete och samarbetspartnerna för gott samarbete även under 2022.

KIRSTI UUSITALO

BESVÄRSTILLSTÅNDS- PRÖVNING I HÖGSTA DOMSTOLEN

Karaktären av den rättsliga fråga och det rättsfall som är föremål för sökande av ändring samt ansökan om besvärstillstånd avgör om besvärstillstånd beviljas.

Systemet med besvärstillstånd är viktigt för högsta domstolens verksamhet som prejudikatsdomstol

Högsta domstolen har verkat som prejudikatsdomstol ända sedan 1980, dvs. över fyrtio år. I början av 1980 infördes systemet med besvärstillstånd, vars syfte är att förbättra högsta domstolens förutsättningar att styra rättspraxis i tviste- och brottmål. Högsta domstolens begränsade resurser räcker inte till för att alla eller ens en avsevärt större del än nu av de ärenden som hovrätterna avgör skulle behandlas även i en tredje rättsinstans till följd av överklagande. Med hänsyn till parternas rättegångskostnader och de redan nu ofta utdragna rättegångarna skulle behandlingen av avsevärt flera ärenden än nu i en tredje rättsinstans kräva alltför mycket resurser även av parterna. Högsta domstolen behandlar emellertid varje år även ett antal sådana ärenden där systemet med besvärstillstånd inte tillämpas. Sådana är till exempel vissa brottmål som hovrätterna avgjort i första instans. Antalet sådana är relativt få per år.

Ändring i en dom eller ett beslut som hovrätten meddelat i andra instans söks genom besvär hos högsta domstolen. Avgöranden som tingsrätten meddelat i egenskap av jorrdomstol samt vissa avgöranden av marknadsdomstolen och försäkringsdomstolen överklagas också genom besvär hos högsta domstolen. Förutsättningen för att söka ändring i samtliga dessa fall är emellertid att besvärstillstånd beviljas. Om besvärstillstånd inte beviljas, avslutas behandlingen av ärendet i högsta domstolen och det överklagade avgörandet står fast, dvs. vinner laga kraft. Under de senaste åren har besvärstillstånd beviljats i endast mindre än sju procent av de besvärstillståndsärenden som inkommit till högsta domstolen. De senaste åren har besvärstillstånd beviljats i ungefär lika många tvistemål som brottmål, trots att antalet tvistemål som inkommer till högsta domstolen länge minskat.

Grunderna för beviljande av besvärstillstånd

Enligt 30 kap. 3 § i rättegångsbalken kan besvärstillstånd meddelas endast om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättstillämpning är av vikt att ärendet prövas av högsta domstolen, eller om därtill finns särskild anledning till följd av sådant i saken inträffat rättegångs- eller annat fel, att domen eller utslaget på grund därav borde återbrytas eller undanröjas, eller om det eljest föreligger vägande skäl att meddela besvärstillstånd.

Enbart ett eventuellt fel i domskälen eller ens i domslutet är således inte en grund för att bevilja besvärstillstånd. Trots att högsta domstolen inte har beviljat besvärstillstånd i ett avgörande av en lägre rättsinstans kan man alltså inte dra slutsatsen att det överklagade avgörandet och bedömningen av den rättsliga frågan skulle stämma överens med högsta domstolens ståndpunkt.

Under de senaste åren har besvärstillstånd beviljats i endast mindre än sju procent av de besvärstillståndsärenden som inkommit till högsta domstolen.

Genom den lagändring som gjordes 2005 förbättrades ytterligare högsta domstolens förutsättningar att koncentrera sig på att meddela prejudikat som styr rättspraxis. Möjligheten att begränsa besvärstillståndet förbättrade högsta domstolens förutsättningar att bevilja besvärstillstånd framför allt i frågor av rättslig betydelse där de faktiska omständigheterna är omfattande.

Enligt 30 kap. 3 § 2 mom. i rättegångsbalken kan besvärstillstånd meddelas delvis. Besvärstillståndet får då begränsas till att gälla 1) en del av hovrättens avgörande, eller 2) en fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet. Numera beviljas ungefär en fjärdedel av besvärstillstånden på detta vis begränsade till någon del av hovrättens avgörande eller till någon fråga som avses i bestämmelsen.

En sådan del av hovrättens avgörande som avses i 1 punkten kan vara till exempel en fråga som kan avgöras genom en mellan- eller deldom, men den kan också vara en ännu mindre delfråga. Bevisvärderingen ställs då inte utanför besvärstillståndet. Om besvärstillstånd beviljas i enlighet med 2 punkten, begränsas besvärstillståndet till en snävare fråga än den del som kan avgöras självständigt. Då kan högsta domstolen till övriga delar grunda sitt avgörande på de omständigheter som konstaterats i det överklagade avgörandet, dvs. den bevisvärdering som eventuellt hänförs sig till frågan ställs utanför besvärstillståndet. Om besvärstillstånd beviljas delvis, kan frågan om beviljande av besvärstillstånd till övriga delar överföras för att avgöras i samband med behandlingen av besvären.

Prejudikatsgrunden är den viktigaste grunden för besvärstillstånd

I enlighet med högsta domstolens viktigaste uppgift är den mest betydande grunden för besvärstillstånd i praktiken prejudikatsgrunden, som nämns först i 30 kap. 3 § i rättegångsbalken. Besvärstillstånd beviljas då därför att det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättstillämpning är av vikt att ärendet prövas av högsta domstolen.

Det prejudikat som meddelas i ett sådant fall är av betydelse även annars och inte bara för det mål som ska avgöras. Det uttrycker en rättsnorm som är av betydelse i andra motsvarande fall. Prejudikaten kan således komplettera lagstiftningen genom att ge anvisningar om lagens tolkning och tillämpning. Genom prejudikat kan man också skapa rätt i situationer som inte regleras i lag eller utveckla rätten när förhållandena i samhället ändras. Med en enhetlig rättstillämpning avses att lagen tillämpas på samma sätt i alla domstolar i Finland och människorna således är lika inför domstolen. Hovrätterna, som övervakar tingsrätternas rättskipning inom sina hovrättsdistrikt, har inte samma möjligheter som högsta domstolen att styra rättstillämpningen nationellt.

Behovet av prejudikat har accentuerats de senaste decennierna särskilt genom rättskipningens internationalisering, som fortgått sedan 1990-talet, och den nationella grundrättsreformen i mitten av 1990-talet. På prejudikatsgrund beviljas besvärstillstånd ofta i ärenden där rättsfrågan har koppling till de grundläggande fri- och rättigheterna eller de mänskliga rättigheterna eller unionsrättens tillämpning. Genom högsta domstolens prejudikat kan man styra rättskipningen om det föreligger ett svårt tillämpningsproblem eller verkar finnas en konflikt mellan grundlagen och vanlig lag.

Högsta domstolen har spelat en viktig roll för att genomföra Europadomstolens och EU-domstolens rättspraxis i den nationella rättskipningen. Ett exempel på detta är de många prejudikaten som gäller straffprocessrätt från de senaste tio åren. År 2022 beviljades till exempel besvärstillstånd i två ärenden som gällde adoptionsrätt (besvärstillstånden 2022–22 och 23). I det ena av dem begärde högsta domstolen Europadomstolens rådgivande yttrande innan ärendet avgörs i högsta domstolen. Under de senaste åren har man begärt och fått flera förhandsavgöranden av EU-domstolen om tolkning av unionsrätten. År 2022 beviljades besvärstillstånd till exempel i en fråga i samband med unionsrätten som gällde flygpassagerares rättigheter vid dröjsmål med flygningar (besvärstillstånd 2022–128).

Prejudikaten har ibland indelats i så kallade deklarativa och demonstrativa prejudikat. Med de förstnämnda deklarativa prejudikaten avses sådana prejudikat där högsta domstolen ska avgöra ett rent juridiskt problem, till exempel vilken är den rätta tolkningen

Det kan finnas behov av ett nytt prejudikat därför att lagstiftningen bakom det tidigare prejudikatet ändras.

av en lagbestämmelse. Av motiveringen till högsta domstolens avgörande framgår den rättsliga analysen av den aktuella frågan och den rättsnorm som rättskiparna kan tillämpa när de bedömer motsvarande rättsliga frågor i framtiden. Motiveringen till högsta domstolens avgörande har även i dessa fall ofta stor betydelse, trots att domslutet har större betydelse än i demonstrativa prejudikat. Betydelsen av dylika prejudikat ligger i att ett befintligt prejudikat i någon rättslig fråga utgör utgångspunkt för den rättsliga prövningen i såväl högsta domstolen som lägre domstolar. Rättskipningens förutsägbarhet och rättssäkerheten, dvs. oföränderligheten hos domstolarnas avgöranden, talar starkt för att lägre rättsinstanser följer prejudikaten.

Prejudikaten gäller enskilda mål

Ett prejudikat är emellertid inte rättsligt bindande, utan man får avvika från det när det finns tillräckliga och obestridliga grunder för det. Högsta domstolen kan själv avvika från ett tidigare prejudikat endast genom ett avgörande som träffas på förstärkt avdelning eller i plenum. Behov av detta kan uppstå till exempel om samhällsförhållanden som är av betydelse för avgörandet på något sätt förändras väsentligt.

Det kan finnas behov av ett nytt prejudikat därför att lagstiftningen bakom det tidigare prejudikatet ändras. Då är det naturligtvis inte fråga om att avvika från det tidigare avgörandet utan om att tillämpa den nya lagändringen.

Möjligheten att meddela prejudikat kan ibland begränsas av att högsta domstolen inte meddelar bindande abstrakta rättsnormer, utan dess avgöranden gäller alltid det enskilda mål som den behandlat. Ibland kan det vara så att besvärstillstånd i en bra fråga som skulle kräva ett prejudikat inte kan beviljas just i det aktuella ärendet

därför att den processuella konstellationen i högsta domstolen inte ger möjlighet att bedöma saken i tillräckligt stor utsträckning.

Till exempel när man ska bedöma omfattningen av skadestånd eller straff kan besvärskonstellationen bestämma gränserna för högsta domstolens prövningsrätt, så att ett avgörande i det aktuella fallet inte skulle ge ett tillräckligt heltäckande svar för en övergripande bedömning av den föreliggande rättsfrågan. Det kan till exempel vara så att påföljden av det brott som är föremål för prövning kan ändras endast i lindrigare riktning eftersom endast svaranden överklagat domen. I vissa fall har partens åberopsbörd kunna begränsa de omständigheter som ska beaktas i den rättsliga prövningen på ett sätt som gör det aktuella målet på något sätt atypiskt eller icke-representativt. Ett fall som väljs till prejudikat ska vara tillräckligt representativt i sitt slag, så att avgörandet kan generaliseras som en rättsnorm som är tillämplig även på andra motsvarande fall.

Prejudikat meddelas om aktuella rättsfrågor av allmänt intresse

Med tanke på styrningen av rättspraxis är det centralt att prejudikat meddelas om aktuella rättsfrågor som är av allmänt intresse och har praktisk betydelse. Exempelvis arbetsrättsliga tvistemål, som ofta behandlas i hovrätterna, är lämpliga i detta avseende. I många familje- och arvsrättsliga fall är rättsfrågorna däremot ofta alltför individuella för att bli föremål för prejudikat eftersom de inte kan generaliseras, trots att även detta är en stor ärendegrupp i hovrätterna.

Ibland kan tillräcklig uppfattning om rättstillämpningens ståndpunkt fås först genom en serie av flera prejudikat, där de olika sidorna av ärendet behandlas tillräckligt. Tidvis kan det alltså uppstå situationer där högsta domstolen på kort tid beviljar besvärstillstånd för rättsfrågor på samma tema.

Det kan emellertid också bli ett hinder för att bevilja besvärstillstånd om det redan har meddelats ett eller flera prejudikat i frågor på samma tema. De senaste åren har det till exempel meddelats flera prejudikat om bevisvärdering vid sexualbrott och straffpraxis i fråga om narkotikabrott. Högsta domstolens avgörande HD 2013:96, som på ett bra sätt beskriver utgångspunkterna för bevisvärdering, är ett av de prejudikat som citeras oftast i de lägre domstolarnas domskäl. År 2022 beviljades inte ett enda besvärstillstånd i frågor som gällde enbart bevisvärdering. I fråga om påförande av straff för bland annat narkotikabrott beviljades flera besvärstillstånd även 2022.

Såväl vid bevisvärdering som påförande av straff är det fråga om sådan värdering där lagstiftaren har haft för avsikt att ge den enskilde rättskiparen stor prövningsrätt och där det alltid är fråga om värdering som görs utifrån detaljerna i ärendet. Enligt min uppfattning är det inte motiverat och egentligen inte heller möjligt för

högsta domstolen att uttömmande bestämma till exempel påföljderna av olika brott, för att inte tala om hur domstolen ska värdera den bevisning som föreläggs den i varje enskilt fall. I ett prejudikat som högsta domstolen meddelar i en dylik fråga är det egentligen fråga om ett exempelavgörande som gäller vad allt som åtminstone kan beaktas i prövningen av en dylik fråga. Det väsentliga är alltså hur och med vilka omständigheter högsta domstolen har motiverat sitt avgörande. Domslutet i ett fall som högsta domstolen behandlat är däremot den utgång som bedöms vara korrekt endast i det enskilda fallet. Det är då fråga om ett så kallat demonstrativt prejudikat som nämns ovan.

Övriga besvärgrunder

Till skillnad från prejudikatsgrunden skyddas rättssäkerhetsintresset i enskilda fall av de andra besvärstillståndsgrunderna enligt 30 kap. 3 § i rättegångsbalken, dvs. den så kallade återbrytningsgrunden och vägande skäl-grunden. På återbrytningsgrunden kan besvärstillstånd beviljas när det i rättegångsförfarandet eller avgörandet av ärendet har inträffat ett så allvarligt fel att det överklagade avgörandet skulle kunna återbrytas eller undanröjas.

Denna grund för beviljande av besvärstillstånd hänför sig alltså till bestämmelserna om extraordinära rättsmedel. Avsikten är att i en klar felsituation ska parten inte behöva vänta på att avgörandet ska vinna laga kraft och därefter tillgripa extraordinära rättsmedel. Man måste emellertid komma ihåg att tröskeln för att undanröja eller återbryta domstolens beslut är mycket hög och parten måste själv kunna åberopa det inträffade felet. Det har kunnat vara fråga om denna besvärstillståndsgrund till exempel när högsta domstolen har beviljat besvärstillstånd för att hovrätten har nekat tillstånd till fortsatt handläggning eller för att hovrätten har avslagit partens begäran om huvudförhandling i hovrätten.

Grunden vägande skäl som nämns som tredje i 30 kap. 3 § i rättegångsbalken hänför sig åter till rättsfallets särskilda betydelse för parten i fråga. Besvärstillstånd på denna grund beviljas endast i mycket exceptionella fall. Ett typiskt fall där denna besvärstillståndsgrund kan föreligga är när besvärstillstånd beviljas för en fråga om orsakförhållandet mellan olycksfall och skada i försäkringsdomstolen.

Även i ansökningar om besvärstillstånd som uppgjorts av ombud hänvisar man överraskande ofta till att alla grunder för beviljande av besvärstillstånd föreligger i det aktuella fallet. I verkligheten förekommer detta emellertid ytterst sällan.

Högsta domstolen motiverar inte sina beslut om besvärstillstånd.

En högklassig process ända från den lägsta instansen är ofta en förutsättning för besvärstillstånd

Högsta domstolen motiverar inte sina beslut om besvärstillstånd. Behovet av att motivera besluten om besvärstillstånd har diskuterats nu och då under alla fyrtio år som systemet med besvärstillstånd funnits. Särskilt rättegångsombuden efterlyser ofta motiveringar till besluten om besvärstillstånd för att bättre kunna bedöma grunderna för beviljande av besvärstillstånd. I praktiken är det ändå omöjligt att högsta domstolen skulle kunna motivera sina negativa beslut om besvärstillstånd och samtidigt fungera effektivt som prejudikatsdomstol.

Man kan också fråga vilken motivering som skulle räcka för en part eller dennes ombud när ansökan om besvärstillstånd har avslagits. Om det i motiveringen konstateras endast att ingen av de grunder för besvärstillstånd som beskrivs ovan föreligger för beviljande av tillstånd, belyser motiveringen inte högsta domstolens prövning mera än det nuvarande sättet att endast meddela huruvida tillstånd har beviljats eller inte. Om ett negativt beslut åter skulle innehålla en mer heltäckande motivering som går in på rättsfallets substans, skulle det vara mycket arbetsdrygt och tidskrävande att utarbeta en sådan motivering.

Såsom jag har försökt beskriva ovan är högsta domstolens prövning av förutsättningarna för att meddela besvärstillstånd en mångfasetterad fråga, där de omständigheter som talar för respektive mot beviljande av besvärstillstånd bedöms omsorgsfullt i varje enskilt fall.

Det skulle kräva mycket tid och arbete att beskriva denna prövning i motiveringen till beslutet om besvärstillstånd. Bara någon gång skulle det vara så att det redan har meddelats ett tidigare prejudikat i den rättsfråga som ansökan om besvärstillstånd gäller, som skulle lämpa sig just för det aktuella fallet, varvid det skulle räcka med att hänvisa till det som motivering till ett negativt beslut om besvärstillstånd.

Ansökan om besvärstillstånd samt karaktären av den rättsfråga och det rättsfall som är föremål för sökande av ändring avgör huruvida besvärstillstånd kan beviljas. Det rekommenderas att man anlitar ett ombud för att utarbeta ansökan om besvärstillstånd, som med sin juridiska sakkunskap kan bedöma om grunder för besvärstillstånd föreligger i det ärende som man överväger att söka ändring i hos högsta domstolen. Omsorgsfull sakförarverksamhet redan i de lägre rättsinstanserna är också väsentlig – i högsta domstolen är det endast i undantagsfall möjligt att anföra nya omständigheter eller bevis. Ibland dyker det också upp sådana ansökningar om besvärstillstånd där man först efter hovrättsfasen presenterar en helt ny rättslig bedömning av ärendet. Då kan processkonstellationen bli ett hinder för att bevilja besvärstillstånd. Behovet av en högklassig rättegång ända från tingsrätten kan alltså inte betonas för mycket – det finns inga övningsomgångar i en rättegång.

Ibland beviljas besvärstillstånd i rättsfall som vid en närmare granskning visar sig vara på något sätt olämpliga som prejudikat. När högsta domstolen inte publicerar sitt avgörande i ett ärende där man beviljat besvärstillstånd betyder det att högsta domstolen själv inte betraktar avgörandet som en sådan rättsnorm som skulle kunna generaliseras i andra ärenden. Det är alltså inte fråga om ett prejudikat. Ett sådant avgörande kan vara intressant att läsa annars och dessa avgöranden studeras ofta i högsta domstolen när det på nytt söks besvärstillstånd i samma fråga.

TIMO OJALA

IAKTTAGELSER OM BROTTSS- BETECKNINGARNA I HÖGSTA DOMSTOLEN

De relativa andelarna av
brottsrubriceringarna
i högsta domstolen avviker
väsentligt jämfört med både
tingsrätts- och hovrättsfasen.

1. Inledning

Högsta domstolen är en prejudikatsdomstol. De ärenden som upptas till full prövning och avgörande är framför allt sådana som man tänker att har ett prejudikatsvärde. Avgörandet ska fungera som rättesnöre och vara till lärdom även i andra ärenden som avgörs i framtiden. Prejudikat kan emellertid meddelas bara i ärenden där besvärstillstånd begärs hos högsta domstolen. Det går nödvändigtvis inte att meddela prejudikat i alla viktiga frågor därför att sådana mål av en eller annan orsak aldrig når så långt som till högsta domstolen.

Föremålet för denna artikel är brottmål. Jag granskar brottmålsens art och de förändringar som inträffar från anmälningarna till myndigheterna till ärendenas art i tingsrätterna och hovrätterna och slutligen högsta domstolen. Jag granskar vilka slags förändringar som inträffar i fråga om vissa utvalda brottsbeteckningar i behandlingskedjans olika skeden och vilken andel dessa brott utgör av brottmålen i högsta domstolen. Slutligen går jag igenom hur många besvärstillstånd som beviljats för dessa typer av brott under de senaste åren och hur många prejudikat som meddelats i dessa ärenden.

Av de brottslag som behandlas i Institutet för kriminologi och rättspolitikens översikt om brottsläget Rikollisuustilanne 2021 (Krimo översikter 52/2022) har jag som föremål för granskning valt för det första trafikbrott och stöldbrott, eftersom de utgör över hälften av alla brott som kommit till myndigheternas kännedom. För det andra granskar jag antalet misshandelsbrott och brott mot liv (inklusive försök). Bland de anmälda brotten är misshandelsbrott tämligen vanliga, medan brott mot liv är sällsynta. För det tredje har jag till granskning lyft upp narkotikabrott, sexualbrott och ekonomiska brott, av vilka särskilt sexualbrott och ekonomiska brott är sällsynta bland de anmälda brotten. Dessutom granskar jag antalet tvångsmedelsärenden.

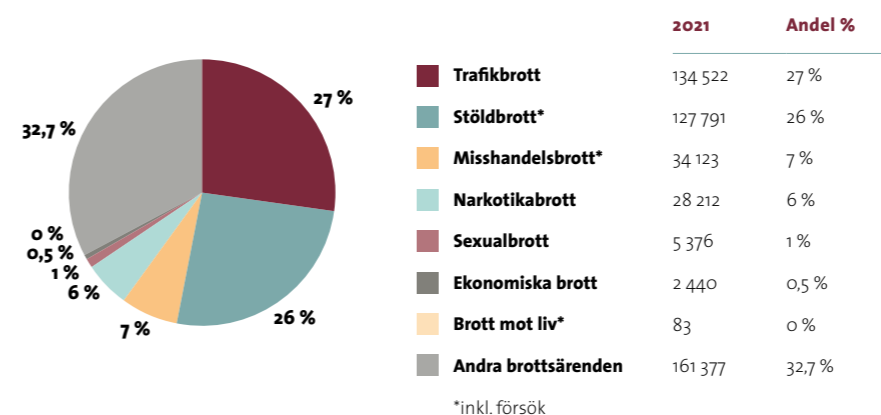
Statistikuppgifterna grundar sig vad gäller anmälningar till myndigheterna på Krimos ovannämnda översikt av brottsläget, för tingsrätternas och hovrätternas del på domstolsstatistiken över avgjorda ärenden samt för högsta domstolens del på uppgifter om högsta domstolens ärendehantering. Statistikmetoderna kan variera mellan olika statistiker och jämförelsen av statistikuppgifter kan vara förenad med även andra inexaktheter, men jag tror att de uppgifterna som fått från dessa statistiker är tillräckligt exakta för syftet med denna artikel.

2. Antal brott och relativa andelar

2.1. Brott som kommit till myndigheternas kännedom

På det sätt som framgår av Krimos översikt av brottsläget kom 2021 inalles 501 398 brott och förseelser till polisens, Tullens och Gränsbevakningsväsendets kännedom. Av dessa var 482 593 strafflagsbrott. Det registrerades 7 474 trafikförseelser och 493 924 andra brott och förseelser. Egendomsbrotten utgjorde knappt hälften (45 %) av det totala antalet brott och överträdelser (exkl. trafikförseelser) och enbart stöldbrotten en fjärdedel (26 %). Brotten mot liv och hälsa och sexualbrotten utgjorde sammanlagt något över sju procent av alla brott och förseelser. Största delen av dem var misshandelsbrott, vilkas andel av brotten och förseelserna var nästan sju procent. Trafikbrotten utgjorde ungefär en femtedel (27 %) av brotten och förseelserna, och av dem var cirka 13 procent rattfylleri. Andra brottsgrupper som kan nämnas var bland annat narkotikabrott (6 %).

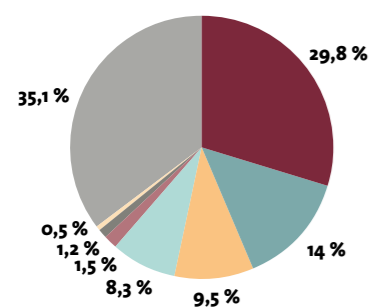
Enligt Krimos översikt kom de brott som valts ut för granskning till myndigheternas kännedom 2021 som följer:

På det sätt som konstateras i Krimos översikt minskade antalet strafflagsbrott med cirka 13 % jämfört med året innan. Antalet stöldbrott minskade med 8 %, medan misshandelsbrotten ökade med cirka 2 %. Antalet anmälda sexualbrott har varit på uppåtgående under flera år. Antalet kända sexualbrott 2021 ökade med över en femtedel jämfört med 2020. År 2021 kom 2 440 skatte-, bokförings- och gäldenärsbrott till myndigheternas kännedom, vilket var 18 % mindre än året innan. Antalet dylika brott har minskat sedan 2019, då de fram till dess hade stigit nästan oavbrutet från och med 2010. År 2021 motsvarade de ekonomiska brotternas andel av alla anmälda brott cirka 0,5 %.

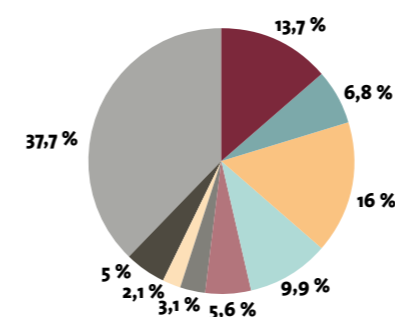
2.2. Tingsrätter och hovrätter

År 2020 avgjorde tingsrätterna totalt 65 040 brottmål och 10 086 tvångsmedelsärenden och 2021 på motsvarande sätt 55 830 brottmål och 9 255 tvångsmedelsärenden. Antalet avgöranden som meddelats i fråga om de brott som valts ut för granskning och deras andelar av alla avgjorda brottmål var följande:

	2020	2021	Andel uttryckt i medelvärde %	2020	2021
Trafikbrott	17 193	18 784	29,8 %	26,4 %	33,6 %
Stöldbrott*	8 293	8 659	14 %	12,8 %	15,5 %
Misshandelsbrott*	5 287	6 239	9,5 %	8,1 %	11,2 %
Narkotikabrott	4 774	5 307	8,3 %	7,3 %	9,5 %
Sexualbrott	749	1 059	1,5 %	1,2 %	1,9 %
Ekonomiska brott	682	766	1,2 %	1 %	1,4 %
Brott mot liv*	331	313	0,5 %	0,5 %	0,6 %
Andra brottsärenden	27 731	14 703	35,1 %	42,6 %	26,3 %

*inkl. försök

I tingsrätterna var tvångsmedelsärendenas andel av det totala antalet brottmål och tvångsmedelsärenden 2020 totalt 13,4 % och 2021 i sin tur 14,2 %.

I hovrätterna meddelades 2020 på motsvarande sätt totalt 5 089 avgöranden i brottsärenden (brottmål och tvångsmedelsärenden sammanlagt) och 2021 i sin tur 5 264 avgöranden. Antalet granskade brott och deras andelar var följande i hovrätterna:

	2020	2021	Andel uttryckt i medelvärde %	2020	2021
Trafikbrott	636	785	13,7 %	12,5 %	14,9 %
Stöldbrott*	343	366	6,8 %	6,7 %	7 %
Misshandelsbrott*	791	861	16 %	15,5 %	16,4 %
Narkotikabrott	483	543	9,9 %	9,5 %	10,3 %
Sexualbrott	286	292	5,6 %	5,6 %	5,5 %
Ekonomiska brott	170	149	3,1 %	3,3 %	2,8 %
Brott mot liv*	150	70	2,1 %	2,9 %	1,3 %
Tvångsmedelsärenden	297	224	5 %	5,8 %	4,3 %
Andra brottsärenden	1933	1974	37,7 %	38 %	37,5 %

*inkl. försök

I tingsrätterna motsvarar andelen trafik-, misshandels-, narkotika-, sexual- och ekonomiska brott samma relativa andel som i anmälningarna till myndigheterna. När det gäller stöldbrotten var andelen i tingsrätterna 12,8 % medan den var 26 % av alla anmälda brott, dvs. stöldbrotternas andel av alla brott sjunker avsevärt i tingsrätterna jämfört med stöldbrotternas andel i anmälningarna till myndigheterna. Andelen brott mot liv är lägst av alla avgjorda brottmål i tingsrätterna, bara 0,5 %, trots att jag även tagit med försök till dessa brott. Antalet tvångsmedelsärenden är stort i tingsrätterna, och deras andel (nästan 14 %) av alla brottmål och tvångsmedelsärenden är också betydande.

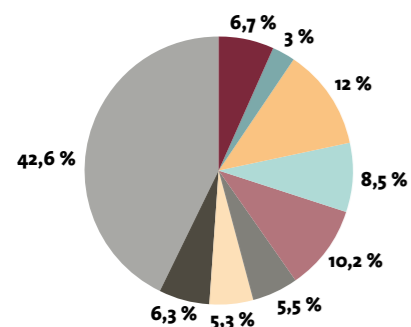
I hovrättsfasen inträffar en större förändring i de olika brotternas relativa andelar. Den tydligaste förändringen uppåt i den relativa andelen sker i fråga om misshandels- och sexualbrott. Då dessa brotts andel i tingsrätterna var 9,5 % och 1,5 %, var andelarna av de brottmål som hovrätterna avgjorde 16 % och 5,6 %. En ökning i de relativa andelarna inträffade också i fråga om narkotikabrott från 8,3 % till 9,9 %, i fråga om brott mot liv från 0,5 % till 2,1 % och i fråga om ekonomiska brott från 1,2 % till 3,1 %. Däremot minskade trafikbrottens andel från tingsrätternas 29,8 % till 13,7 % och stöldbrottens andel från 14 % till 6,8 %.

2.3. Brottmålens fördelning i högsta domstolen

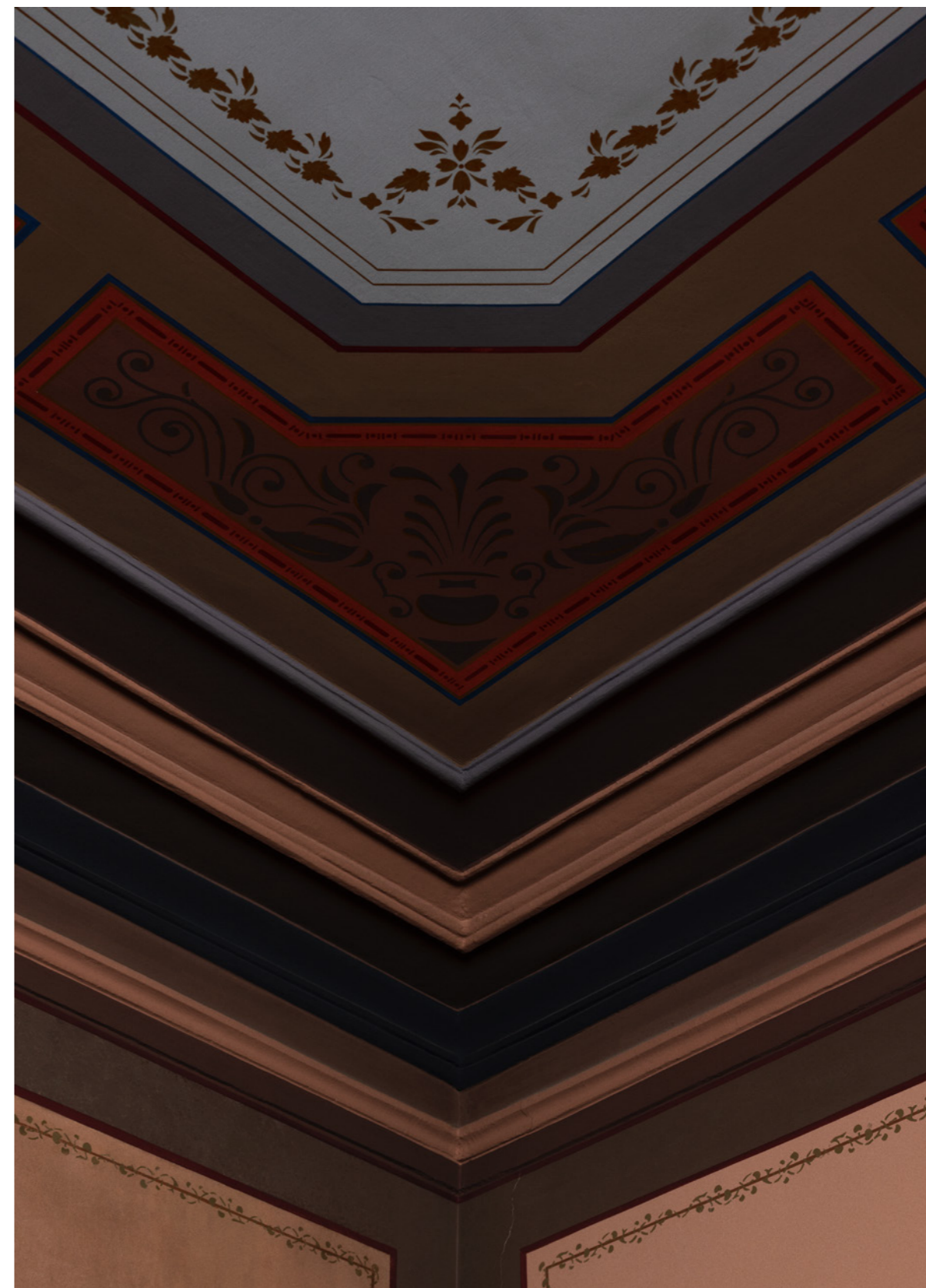
Till högsta domstolen inkom 2020 sammanlagt 899 brottmål, 2021 på motsvarande sätt 961 brottmål och 2022 sammanlagt 983 brottmål. Antalet sådana brott som nämns ovan och deras andelar av alla brottmål var olika år följande:

	2020	2021	2022	Andel uttryckt i medelvärde %	2020	2021	2022
Trafikbrott	54	71	66	6,7 %	6 %	7,4 %	6,7 %
Stöldbrott*	36	14	35	3 %	4 %	1,5 %	3,6 %
Misshandelsbrott*	114	111	115	12 %	12,7 %	11,6 %	11,7 %
Narkotikabrott	85	86	72	8,5 %	9,5 %	8,9 %	7,3 %
Sexualbrott	85	97	107	10,2 %	9,5 %	10,1 %	10,9 %
Ekonomiska brott	49	62	44	5,5 %	5,5 %	6,5 %	4,5 %
Brott mot liv*	45	61	44	5,3 %	5 %	6,3 %	4,5 %
Tvångsmedelsärenden	55	59	66	6,3 %	6,1 %	6,1 %	6,7 %
Andra brottsärenden	376	400	434	42,6 %	41,8 %	41,6 %	44,2 %

*inkl. försök

De nämnda brottmålen utgjorde under den treåriga granskningstiden 57,4 % av alla brottmål som inkom till högsta domstolen. Som jämförelse kan konstateras att i hovrätterna utgjorde dessa ärenden under den tvååriga granskningsperioden ungefär 62,3 % av de meddelade avgörandena. I tingsrätterna utgjorde dessa ärenden (utom tvångsmedelsärendena) under den tvååriga granskningsperioden ungefär 64,9 % av de meddelade avgörandena och tillsammans med tvångsmedelsärenden totalt 66,7 % av de meddelade avgörandena.

Om man granskar de vanligaste brotten i tingsrätterna, dvs. trafik-, stöld-, misshandels- och narkotikabrott, ser man att dessa utgjorde 61,6 % av de avgjorda brottmålen i tingsrätterna. I högsta domstolen var dessa brottmåls andel 30,2 % av brottmålen. När man granskar de brott som spelar en mindre roll i tingsrätterna, dvs. sexualbrott, brott mot liv och ekonomiska brott, upptäcker man att deras andel i tingsrätterna var 3,2 % medan deras andel i högsta domstolen var 21 % av brottmålen.

I högsta domstolen inträffar stora förändringar i brottens relativa andelar jämfört med både tingsrättsfasen och hovrättsfasen. Den tydligaste förändringen uppåt i den relativa andelen inträffar i fråga om sexualbrott. Då dessa brotts andel i tingsrätterna var 1,5 % och i hovrätterna 5,6 %, var andelen i högsta domstolen under granskningsperioden något över 10 %. En betydande ökning i de relativa andelarna inträffar också i fråga om brott mot liv och ekonomiska brott. Andelen brott mot liv samt försök i tingsrätterna var 0,5 % och i hovrätterna 2,1 %, men i högsta domstolen 5,3 %. I fråga om ekonomiska brott var motsvarande andelar i tingsrätterna 1,2 %, i hovrätterna 3,1 % och i högsta domstolen 5,5 %.

När det gäller de relativa andelarna ligger narkotikabrotten tämligen nära varandra genom hela brottmålskedjan, eftersom andelen i tingsrätterna var 8,3 % och i hovrätterna respektive högsta domstolen 9,9 %. När det gäller misshandelsbrott stiger andelen först från tingsrätten till hovrätten, men sjunker något från hovrätten till högsta domstolen. Misshandelsbrotten andel var 9,5 % i tingsrätterna, 16 % i hovrätterna och 12 % i högsta domstolen.

Däremot sjunker trafikbrottens andel klart i behandlingskedjans olika faser. Då trafikbrottens andel i tingsrätterna var 29,8 %, var andelen i hovrätterna bara 13,7 % och i högsta domstolen endast 6,7 %. Motsvarande nedgång i andelarna inträffar också i fråga om stöldbrott. Deras andel var i tingsrätterna 14 %, i hovrätterna 6,8 % och i högsta domstolen 3 %.

Andelen tvångsmedelsärenden är betydande särskilt i tingsrätterna, men antalet och den relativa andelen av alla brottmål förblir betydande även i hovrätterna (5 %) och i högsta domstolen (cirka 6 %).

I detta sammanhang är det i fråga om vissa andra brottsärenden som nu stannat utanför granskningen skäl att konstatera att ingen särskilt stor enskild andel tycks finnas i de brottmålsgrupper som stannat utanför granskningen. Av dem tycks de största andelarna 2021 ha utgjorts av förskingrings-, bedrägeri- och rånbrott samt olaga hot och ärenden som gällt utlämning av en brottsling. År 2021 utgjorde till exempel ärenden som gällde förskingring (22) 2,3 % av alla brottmål i högsta domstolen, brottmål som gällde bedrägeri (30) utgjorde 3,1 % av brottmålen, ärenden som gällde rån (29) utgjorde

3 % av brottmålen, ärenden som gällde utlämning av en brottsling (20) utgjorde 2,1 % av brottmålen och ärenden som gällde olaga hot (13) utgjorde 1,4 % av brottmålen.

2.4. Beviljade besvärstillstånd och prejudikat i de granskade brottmålen

Åren 2020–2022 har det beviljats sammanlagt 208 besvärstillstånd i ärenden som hör till ärendegruppen brottmål. De beviljade besvärstillstånden har under den treåriga granskningsperioden fördelat sig som följer i fråga om de granskade brotten:

I fråga om besvärstillstånd som beviljats i ärendegruppen alla brottmål stod de brott som nämns här för 38,5 % av de beviljande besvärstillstånden. På det sätt som konstateras ovan utgjorde dessa brott alltså 57,4 % av alla brottmål i besvärstillståndsfasen, men besvärstillstånd i dessa ärenden beviljades i mindre proportion än det antal som andelen utvisar. Det förefaller alltså som att till exempel trafik-, stöld- och misshandelsbrott inte i någon hög grad har varit frågor som kräver prejudikat, eftersom dessa brottmåls relativa andel av de beviljade besvärstillstånden är betydligt lägre än deras andel av alla brottmål som förts till högsta domstolen.

Även i fråga om sexualbrottmål är andelen beviljade besvärstillstånd betydligt lägre än dessa brotts andel av alla brottmål i besvärstillståndsfasen. Detta antyds av att merparten av tillståndsansökningarna i fråga om sexualbrottmål gäller bevisvärderingen

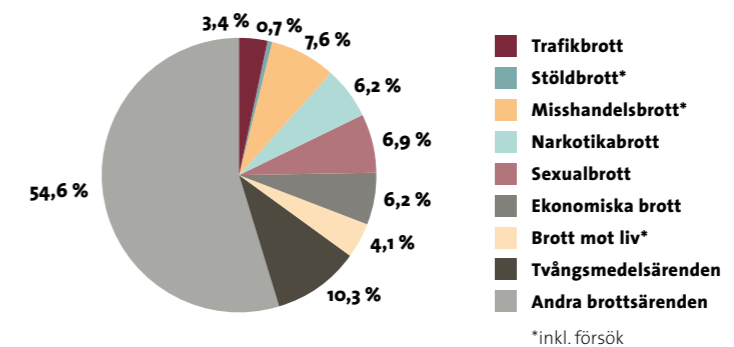
Det återstår att se hur den totalreform av sexualbrottslagstiftningen som trädde i kraft den 1 januari 2023 påverkar besvärstillstånden i fråga om sexualbrott.

eller straffmätningen, beträffande vilka det redan har meddelats ett betydande antal prejudikat. Behovet av nya prejudikat i dessa frågor har således inte varit särskilt stort. Det återstår att se hur den totalreform av sexualbrottslagstiftningen som trädde i kraft den 1 januari 2023 påverkar besvärstillstånden i fråga om sexualbrott.

I fråga om ekonomiska brott och tvångsmedelsärenden ligger deras andel av alla brottmål och andel av ärenden som fått besvärstillstånd på ungefär samma nivå. I fråga om ekobrott förefaller det således fortfarande finnas behov av prejudikat, och dessa brottsandel bland de meddelade besvärstillstånden är anmärkningsvärt högre än deras andel av de brottmål som avgörs i tingsrätterna. Tvångsmedelsärendenas relativa andel av brottmålen och de beviljade besvärstillstånden är också rätt stor. Bland tvångsmedelsärendena har man således upptäckt sådana frågor beträffande vilka prejudikat inte har meddelats tidigare, och andelen tyder eventuellt på att tvångsmedelsärendena även allmänt ökar i betydelse. Merparten av de besvärstillstånd som beviljats i fråga om brottmål (61,5 %) gäller dock andra brottsärenden.

När man granskar de avgöranden som publicerats som prejudikat 2020–2022 kan man konstatera att under dessa tre år har i diariet över brottmål publicerats inalles 145 prejudikat. Under dessa tre år har det publicerats 9 avgöranden som gällt narkotikabrott (andel av de publicerade avgörandena i brottmål 6,2 %), 10 som gällt sexualbrott (andel 6,9 %), 1 som gällt stöldbrott (andel 0,7 %), 11 som gällt misshandelsbrott (andel 7,6 %), 5 som gällt trafikbrott (andel 3,4 %), 6 som gällt brott mot liv samt försök (andel 4,1 %), 9 som gällt ekonomiska brott (andel 6,2 %) och 15 som gällt tvångsmedelsärenden (andel 10,3 %). De nämnda ärendena utgör således i sin helhet 45,4 % av de prejudikat som publicerats i ärendegruppen brottmål.

Prejudikat i brottmålsärenden 2020–2022

Högsta domstolens prejudikatsarbete i brottmål gäller till största delen ärenden som är sällsynta i tingsrätterna.

3. Slutsatser

Högsta domstolens prejudikatsarbete styrs framför allt av vilka slags mål som anhängiggörs i högsta domstolen. Såsom framgår av redogörelsen ovan inträffar det betydande förändringar i brottmåls relativa andelar i fråga om vissa brottstyper så att till exempel sexualbrott, som antalsmässigt är relativt sällsynta i tingsrätterna, är mycket vanliga i högsta domstolen, särskilt i besvärstillståndsfasen. Även i fråga om sexualbrott är antalet meddelade prejudikat tämligen stort, trots att antalet beviljade besvärstillstånd åtminstone på senare år inte längre motsvarar den andel som dessa brott står för av alla brottmål i högsta domstolen.

Även de ekonomiska brotts relativa andel är betydligt högre i högsta domstolen än i anmälningarna till myndigheterna eller i tingsrätterna. Ekobrottens relativa andel av de beviljade besvärstillstånden i brottmål motsvarar deras relativa andel av alla brottmål i högsta domstolen. Ekobrotten väger således betydligt tyngre i prejudikaten än antalet dylika ärenden i tingsrätterna.

Även i fråga om brott mot liv samt försök inträffar en betydande ökning av den relativa andelen. Andelen beviljade besvärstillstånd och andelen publicerade avgöranden i brottmålsgruppen överstiger likaså klart dessa brotts andel i tingsrätterna.

Narkotikabrottens relativa andel är tämligen jämn genom hela straffkedjan. Den tydligaste nedgången i den relativa andelen inträffar i fråga om trafikbrotten. Andelen publicerade avgöranden är ännu lägre i fråga om trafikbrotten. En motsvarande betydande nedgång i andelen inträffar i fråga om stöldbrotten. Andelen publicerade avgöranden de senaste åren har också varit betydligt lägre.

Tvångsmedelsärenden utgör numera en betydande del av högsta domstolens brottmål och publicerade avgöranden. Även när det gäller sexualbrott har det publicerats anmärkningsvärt många prejudikat, men det totala antalet dylika brott är också betydande i besvärstillståndsfasen. I fråga om sexualbrott är andelen publicerade avgöranden lägre än dessa brotts andel av alla brottmål som inkommit till högsta domstolen. När det gäller ekonomiska brott motsvarar andelen publicerade avgöranden i stora drag den andel som ekobrotten står för av alla brottmål som anhängiggörs i högsta domstolen.

Ovan har det framkommit att i fördelningen av brottmål sker i fråga om vissa brott en betydande avvikelse jämfört med fördelningen i anmälningarna till myndigheterna eller brottmål som behandlas i tingsrätterna. Till följd av detta ligger tyngdpunkten i högsta domstolens prejudikat delvis på sådana brottmål vars antal inte är särskilt högt i tingsrätterna. Detta gäller i synnerhet sexualbrott och ekonomiska brott samt brott mot liv. Dessa brotts andel av prejudikaten är betydande, trots att det antal ärenden som förekommer i tingsrätterna är litet.

I fördelningen av brottmål inträffar också trendmässiga förändringar så till vida att under vissa tider kan de olika brotts andelar variera. Förändringar i tyngdpunkten för prejudikaten kan påverkas av ändringar i lagstiftningen och prejudikatsbehov till följd av dem. I fråga om vissa brottstyper, till exempel yttrandefrihetsmål, har också Europadomstolens avgörandepaxis kunnat förorsaka behov av flera prejudikat. En liknande trendmässiga variation i fråga om ekonomiska brottmål har orsakats av till exempel ne bis in idem-frågor och tolkningar av skyddet mot självinkriminering.

Högsta domstolens prejudikatsarbete i brottmål gäller till största delen ärenden som är sällsynta i tingsrätterna. Det är dock klart att i fråga om så kallade massabrott är behovet av prejudikat mindre än i fråga om vissa mer sällsynta brottmål. Huruvida det finns ett större behov än tidigare av att meddela prejudikat även i fråga om de brottstyper som förekommer oftare i tingsrätterna är emellertid en fråga som kan kräva en närmare analys.

KANSLICHEFENS ÖVERSIKT

Om kostnadsanslaget och dess användning

Högsta domstolens omkostnadsanslag år 2022 uppgick till 8,961 miljoner euro, och i den andra tilläggsbudgeten beviljades ytterligare 110 000 euro under momentet i anslutning till lönejusteringar och trygghandlet av rättsvården. Ändringarna jämfört med anslaget år 2021 är kopplade till allmänna ändringar som gäller justitieministeriets förvaltningsområde eller alla domstolar. Det handlade inte om ändringar av högsta domstolens funktionella behov.

Högsta domstolen använde ca 9,092 miljoner euro av de erhållna anslagen. Således användes cirka 21 000 euro av anslag som överförts från tidigare år. Personalkostnaderna svarade för 80 procent av verksamhetens kostnader. Hyran för verksamhetslokalerna på Norra Esplanaden och Helenegatan utgjorde den näst största utgiftsposten, dvs. nästan 15 procent av de totala kostnaderna. Mest betydande bland andra, mindre kostnader var IKT-kostnader av olika slag.

Skolningar, internationellt och annat samarbete samt övrig verksamhet förverkligades år 2022 i nästan samma omfattning som före coronaepidemin.

Personal

Det totala antalet årsverken vid högsta domstolen uppgick till 74 under verksamhetsåret, dvs. ungefär 1,3 mera än föregående år (72,7). Ökningen riktade sig till kanslipersonalen. Rättskipningspersonalen kunde inom ramen för normal omsättning anpassas till det minskade antalet inkomna ärenden och det något mindre antalet beviljade besvärstillstånd.

För ledamöternas del uppgick antalet årsverken till 18,2. Antalet årsverken blev inte fulltaligt, eftersom den visstidstjänst som följde på utnämningen av justitierådet Asko Välimaa till president vid

Helsingfors hovrätt 1.11.2020 – 31.10.2027 var obesatt från och med 1.9.2022 då justitierådet Tuija Turpeinen utnämndes till ordinarie ledamot och eftersom den visstidstjänst som följde på justitierådet Tuula Pynnäs tjänstledighet var obesatt fram till 1.6.2022 samt eftersom den tjänsten som blev ledig efter justitierådet Hirvelä inte tillsattes genast 1.12.2022.

Enligt uppföljning hänförde sig över hälften av ledamöternas rättskipningsarbete i enlighet med högsta domstolens huvuduppgift till arbete i sammansättningar med fem ledamöter, ungefär en fjärdedel av arbetet hänförde sig till sammanträden med 2–3 ledamöter och en tiondel var jourliknande arbete. Ungefär fyra procent av rättskipningsarbetet utfördes i sammansättningar med en ledamot. Utöver rättskipning och annat arbete vid högsta domstolen hänförde sig en del av vissa ledamöters arbetsinsats till lagstadgade uppgifter vid Domarförslagsnämnden, Domarutbildningsnämnden och Domstolsverkets direktion.

För föredragandenas del uppgick antalet årsverken till 23,2 (23,8 år 2021). Dessutom fanns en deltidsanställd föredragande för ärenden som gäller Åland. Liksom tidigare år var omsättningen inom föredragandekåren stor. Under verksamhetsåren flyttade sex föredragande till andra uppgifter eller tog tjänstledighet av olika orsaker. Sex nya föredragande anställdes vid högsta domstolen. Omsättningen bland föredragandena framgår bland annat av att över hälften av föredragandena som var anställda vid högsta domstolen vid utgången av år 2022 hade tjänstgjort kortare tid än tre år.

Antalet årsverken var för kanslipersonalens del 31,2 (28,9 år 2021). Ökningen har varit avsedd att stöda särskilt registratorskontorets och föredragningsassistenternas verksamhetsförutsättningar. Nya elektroniska arbetssätt förutsätter åtminstone i prov-, planerings- och övergångsskedet extra arbete. En ökning av kanslipersonalen behövdes i praktiken också eftersom sjukledigheterna ökade som en följd av bland annat coronaepidemin.

En förteckning över personalen vid verksamhetsårets utgång 31.12.2022 finns i slutet av årsberättelsen.

För att upprätthålla och utveckla kompetensen ordnades intern utbildning i form av flera föreläsningar. Dessutom deltog personalen i utbildning som ordnades av Domarutbildningsnämnden och

År 2022
publicerades
81 prejudikat.

Domstolsverket samt i internationell utbildning. Även rekreationstillfällena kunde ordnas. Det var viktigt efter isolering och distansarbete under coronaepidemin.

Inkomna och avgjorda rättskipningsärenden

År 2022 inkom sammanlagt 1876 ärenden till högsta domstolen. Föregående år inkom 2005 ärenden, så mängden ärenden minskade med över sex procent och motsvarade antalet ärenden år 2020. På längre sikt har antalet inkomna ärenden till högsta domstolen minskat. Åren 2009–2011 inkom fortfarande över 2700 ärenden till högsta domstolen varje år. Åren 2018–2019 inkom årligen något över 2 000 ärenden. Av samtliga inkomna ärenden var 30 svenskspråkiga.

Av de ärenden som inkom från hovrätterna hade 35 procent behandlats vid Helsingfors hovrätt, 22 procent vid Åbo hovrätt, 18 procent vid Östra Finlands hovrätt, 13 procent vid Vasa hovrätt och 13 procent vid Rovaniemi hovrätt. Sammanlagt sju prejudikatbesvär ärenden kom direkt från tingsrätten. Antalet inkomna försäkringsärenden var 29 och jordrättsärenden 52.

Av de ärenden som inkom från hovrätten var andelen ansökningar om besvärstillstånd som gällde tillstånd till fortsatt handläggning 30 procent i brottmål och 49 procent i tvistemål.

År 2022 publicerades 81 prejudikat. Högsta domstolen avgjorde sammanlagt 1917 ärenden, dvs. ungefär 40 flera ärenden än vad som inkom till högsta domstolen.

I början av år 2019 ändrades bestämmelserna om högsta domstolens domförhet i 2 kap. i rättegångsbalken. Ändringen innebar att en ledamot ensam kan behandla och avgöra ett besvärstillståndsärende, om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd, och vissa ärenden som gäller extraordinärt ändringsökande. År 2022 avgjordes 27 procent av ärendena som gällde besvärstillstånd och extraordinärt ändringsökande av en ledamot ensam. Andelen var 19 procent år 2019, 26 procent år 2020 och 23 procent år 2021.

Behandlingstiderna, som hade förkortats under de senaste åren, var något längre år 2022. Den genomsnittliga handläggningstiden för alla ärenden var 5,3 månader (5,0 månader år 2021). Handläggnings-

Högsta domstolens nya arbetsordning trädde ikraft 1.6.2022.

tiden för ansökningar om besvärstillstånd som fick avslag var i genomsnitt 4,4 månader (4,0 månader). För förhandsavgöranden och andra avgöranden i sak var handläggningstiden 16,5 månader (15,3 månader). De genomsnittliga handläggningstiderna för jordrättsärenden (7,6 månader) och för försäkringsrättsärenden (10,1 månader) var längre än föregående år.

I slutet av året var det totala antalet ärenden under behandling 868, vilket är lite mindre än det föregående året.

Att antalet publicerade prejudikat var mindre än tidigare beror huvudsakligen på det minskade antalet inkomna ärenden och beviljade tillstånd under föregående år. Antalet anhängiga ärenden i hovrätterna har ökat under de senaste åren. Därför kan antalet mål som inkommer från hovrätterna förväntas öka.

Mängden avgjorda ärenden i förhållande till mängden inkomna ärenden och de genomsnittliga handläggningstiderna visar att arbetet vid högsta domstolen fortfarande var effektivt trots coronaepidemin och extra arbetet som hänför sig till experiment med delvis parallella elektroniska arbetsmetoder.

Utveckling av arbetet

Högsta domstolens nya arbetsordning trädde ikraft 1.6.2022. Beträffande behandling av rättskipningsärenden och sessionsplaneringen är det centralt att nu har principerna för hur beslutssammansättningarna bestäms fastställts transparent i arbetsordningen och att man strävar efter att tidigarelägga valet av granskande ledamot i besvärärenden. I arbetsordningen har även framtida elektroniska arbetssätt tagits i beaktande med att till exempel revidera bestämmelsen om hur liggaren undertecknas. En administrativt synlig förändring var kansli Kommissionens måttligt utvidgade beslutanderätt. Den nya arbetsordningen ger bra möjligheter att utveckla chefsarbetet i organisationens olika delar.

Övergången till elektroniska arbetssätt fortsatte under året 2022. En allt större del av rättegångsmaterialet inkom elektroniskt, och det hanterades elektroniskt med de tidigare datasystemen och mini-AIPA. Ibruktage av egentliga AIPA-systemet försköts till hösten 2023, och först då införs helt elektroniska arbetsmetoder från det att ett ärende inleds tills det avgörs och arkiveras. Färdigheterna för att planera, lära sig och ta i bruk de nya arbetsmetoderna är bra.

PIA SIVE OCH MINNA KUISMA

KOMMUNIKATIONEN HAR FÅTT ALLT STÖRRE BETYDELSE VID HÖGSTA DOMSTOLEN

Kommunikationen främjar tillgodoseendet av principen om rättegångens offentlighet, ger insyn i verksamheten och tryggar mediernas verksamhetsförutsättningar.

Jämfört med situationen i dagens läge var myndighetskommunikationen i början av 1990-talet ännu till många delar ostrukturerad, och det anvisades endast begränsade resurser för den. Det fanns inga ordinarie kommunikatorstjänster inom domstolssektorn. Vid högsta domstolen förordnades från 1970-talet framåt någon av föredragandena att sköta informatörsuppgifterna vid sidan av sitt ordinarie arbete. I domstolens arbetsordning från år 1994 konstaterades det att högsta domstolen ska informera om sina avgöranden och sin verksamhet, och att den externa kommunikationen ska skötas av en informatör som förordnats till uppgiften. Högsta domstolens årsbok var den centrala kanalen för den externa kommunikationen.¹

Det uppkom emellertid av flera olika orsaker tryck mot att kommunikationen skulle utvecklas och få en etablerad ställning. Den förändring som innebar att högsta domstolen år 1980 blev prejudikatdomstol medförde ett behov av att utöka vetenskapen om högsta domstolens nya roll och om det system med besvärstillstånd som inrättats i anslutning därmed. Ett utvecklingsbehov föranleddes också av att det blev allt vanligare att myndigheterna etablerade egna webbplatser. Till utvecklingsbehovet bidrog även det faktum att högsta domstolen och hela domstolväsendet år 1997 blev föremål för omfattande negativ publicitet. Enligt Helsingin Sanomat (31.12.1997)² var året ett "annus horribilis", dvs. ett fruktansvärt år för domstolväsendet.

Vid högsta domstolen inrättades ett kommunikationsutskott i december 1997. Utskottet fick till uppgift att kartlägga högsta domstolens externa och interna kommunikation samt lägga fram förslag till utvecklande av kommunikationen och till en kommunikationsstrategi.³

Det verkar ha funnits en iver att utveckla kommunikationen, eftersom kommunikationsutskottet sammanträdde så många som 21 gånger under sitt första verksamhetsår. Vid ingången av det följande året tillträdde högsta domstolens första heltidsanställda informatör sin tjänst. Med tiden börjande man emellertid istället för termen information använda sig av termen kommunikation, som refererar till dialog och växelverkan.

I december 1999 preciserades kommunikationens roll för myndigheternas del, då lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet trädde i kraft. Offentlighetsprincipen stärktes och myndigheterna förpliktades informera om sin verksamhet. I den förordning som hör

1 Justitierådet Mikael Krogerus: Tiedottaminen korkeimmassa oikeudessa. Artikel i publikationen Vuosikatsaus 2000, Korkein oikeus, s. 8.

2 Susanna Reinboth: Oikeuslaitoksen arvostelu oli poikkeuksellisen kovaa.

3 Protokollet från plenumsammanträdet 1.12.1997.

Kommunikationen är förknippad med kontinuerliga förändringar.

samman med lagen uppmärksammades också planeringen av kommunikationen, och myndigheterna fick till uppdrag att utarbeta egna kommunikationsplaner.

I högsta domstolens arbetsordning som trädde i kraft år 2006 omvandlades domstolens informatörstjänst till en kommunikationschefstjänst. Utöver kommunikationschefen har det vid högsta domstolen därefter under olika perioder funnits sommarpraktikanter, kommunikationssekreterare och informatörer som arbetat med uppgifter som hänför sig till kommunikationen. Numera är den etablerade praxisen att kommunikationschefen arbetar tillsammans med en kommunikationsexpert, som har en ordinarie tjänst vid domstolen.

Utskottet styr och kommunikationsenheten verkställer

Enligt kommunikationsplanen är det kommunikationsutskottet som styr högsta domstolens kommunikation och utvecklandet av den. Högsta domstolens president är ordförande för utskottet.

Kommunikationsutskottet visar riktningen, tar ställning, utvecklar och utarbetar riktlinjer för kommunikationen, och kommunikatorerna svarar enligt sin bästa förmåga för det verkställande arbetet. I utskottet behandlas bland annat frågor som berör högsta domstolens årsberättelse, utvecklandet av webbplatsen och intranätet samt frågor som berör sociala medier.

Kommunikationschefens arbete består till största delen av uppgifter som hänför sig till planering av kommunikationen, utbildning och styrning samt fördelning av arbetet. Till kommunikationsexpertens arbete hör utöver att vara chefredaktör för informationen i intranätet dessutom den dagliga kommunikationen, som omfattar bland annat att upprätthålla webbtjänsten, att besvara frågor från medier och medborgare samt att göra inlägg i sociala medier. På grund av uppgifternas art sköts arbetet i stor utsträckning som pararbete och utvecklas gemensamt.

Webbens era

Kommunikationen är förknippad med kontinuerliga förändringar. Även om den grundläggande uppgiften att sammanställa och förmedla information kvarstår, genomgår kommunikationskanalerna och kommunikationssystemen ständiga förändringar som i dagens värld sker i allt snabbare takt.

Fältet för domstolarnas kommunikation har genomgått flera förändringar under de senaste decennierna. Då internet vann insteg inleddes en genomgripande förändringsprocess, som ledde till att publiceringen och förmedlingen av information till stora delar överfördes till webben. Samtidigt minskade utgivningen av trycksaker radikalt. Då man vid ingången av år 2016 upphörde att ge ut högsta

domstolens årsbok i tryckt format⁴, fick domstolens webbplats accentuerad betydelse parallellt med Finlex och andra kanaler för rättslig information. Webbplatsen blev den huvudsakliga kanalen för högsta domstolens kommunikation såväl gentemot rättssamfundet som gentemot den breda allmänheten. Webbplatsen är det enda stället där prejudikaten offentliggörs i realtid, samma morgon som domen meddelas. Den årsberättelse som distribueras till domstolens intressentgrupper publiceras dock fortfarande i tryckt format, vid sidan av webbversionen.

I egenskap av riksomfattande myndighet publicerar högsta domstolen i enlighet med språklagen i så stor utsträckning som möjligt sitt webbmateriale i identisk form på båda nationalspråken, finska och svenska. Efter att samiska språklagen trädde i kraft lanserades en snävare version av webbplatsen också på samiska. Under årens lopp har antalet språkversioner utökats så att det på webbplatsen finns material också på engelska, tyska och franska, samt på estniska och ryska, vilka är de största kategorierna av främmande språk som talas i vårt land.

Enligt en överenskommelse med de högsta domstolarna i de övriga nordiska länderna publicerades under åren 2009–2015 svensk-språkiga referat av avgöranden med anknytning till EU och till de mänskliga rättigheterna på domstolens webbplats. Från och med ingången av år 2017 har motsvarande avgörandereferat publicerats på engelska, vilket betjänar det mer omfattande internationella samarbetet. Webbplatsens engelskspråkiga material har med tiden utvidgats, och numera publiceras ibland också tal och pressmeddelanden på engelska.

Begärandena om förhandsavgöranden av EU-domstolen och de därmed anknutna avgörandena finns också tillgängliga på webbplatsen. Under verksamhetsåret lanserades dessutom en ny sida för de begärandena om rådgivande yttranden som tillställs Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Den första begäran publicerades i oktober.

Högsta domstolen använder sig av Twitter som sin kanal i sociala medier. Högsta domstolens Twitter-konto lanserades i samband med domstolens 100-årsjubileum i september 2018. Nyheten mottogs med iver, och kontot fick sina första 500 följare redan samma dag som det lanserades. För närvarande har kontot drygt 9 000 följare. Twitter är en kanal som kompletterar webbplatsen. Syftet med Twitter-kontot är enligt kommunikationsplanen att försnabba informationsförmedlingen och göra det lättare att hitta information om högsta domstolen, dela

⁴ Referendarierådet Jukka-Pekka Salonen: Vuosisata vuosikirjaa – korkeimman oikeuden ratkaisujen julkaisemisen historiaa. Artikel i publikationen Lakimies 3–4/2017, s. 451.

Medierna följer aktivt de mål som inleds vid domstolen.

sakkunskap samt öka högsta domstolens synlighet. Domstolen publicerar i genomsnitt ett trettiotal tweetar per månad, varav största delen berör prejudikat. I en tweet gällande ett prejudikat strävar domstolen efter att belysa den fråga som har behandlats i prejudikatet, och i mån av möjlighet också slutresultatet av den rättsliga bedömningen. Tweeten utarbetas av målets föredragande, i samarbete med administrativa juristen och kommunikationsenheten. Tweeten publiceras alltid både på finska och på svenska genast efter att prejudikatet har offentliggjorts.

Kanalen för intern kommunikation, dvs. högsta domstolens intranät, utgör en del av det omfattande intranätssystem som omspannar hela förvaltningsområdet. Intranätet är tillgängligt bara för högsta domstolens egen personal. Intranätet upprätthålls förutom av kommunikationen även av personal från olika delar av förvaltningen. Det har länge funnits planer på att förnya systemet, och för tillfället görs en avvägning mellan olika systemalternativ.

Betjäning av medierna

Medierna följer aktivt de mål som inleds vid högsta domstolen, och framställer förfrågningar om tidtabeller och dokument rörande målen. En stor del av domstolens samarbetsparter utgörs av redaktörer som följer rättsärenden och har god kännedom om processerna i de ärenden som de följer. Samarbetet har varit positivt och belönande. Detta samarbete är av stor betydelse, eftersom domstolen genom samarbetet kan dra försorg om öppenheten i verksamheten samt för sin egen del trygga både yttrandefriheten och mediernas verksamhetsförutsättningar. Utan fria medier som har förbundit sig vid att följa journalistiska principer skulle en stor del av den information som berör domstolarna inte nå allmänheten. Öppen kommunikation skapar ökat förtroende och ger medierna möjlighet att granska verksamheten, vid behov också kritiskt.

Av central betydelse för mediasamarbetet är också de pressmeddelanden som publiceras några tiotal gånger per år. Samarbetet med föredragandena och registraturen är i nyckelposition när det gäller att utarbeta och distribuera pressmeddelanden.

Det beredningsarbete som hänförs till mediernas begäranden om intervjuer sköts vid kommunikationsenheten, men utåt representeras högsta domstolen i första hand av dess president och kanslichef. Möten med representanter för medierna har ordnats då det har funnits lämpliga tillfällen till det.

Utökad kommunikation i allt flera kanaler

Kommunikationen har fått ökad betydelse vid högsta domstolen och även vid domstolarna överlag. Kommunikationskanalerna har blivit mångsidigare, och antalet anställda i kommunikationsuppdrag har så småningom ökat. För närvarande verkar det som om behovet av kommunikation i sociala medier samt användningen av videoklipp och mångsidigt visuellt material i kommunikationen kommer att öka ytterligare vid sidan av det sedvanliga webbinnehållet. Inom kommunikationen beaktas också webbtjänsternas tillgänglighet bättre än förut, vilket främjar jämlikheten.

Högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen är de domstolar där det längst har funnits ordinarie tjänster för kommunikationen. Motsvarande tjänster finns också vid Helsingfors tingsrätt och Helsingfors förvaltningsdomstol. Vid många domstolar har kommunikationsuppdragen emellertid inom ramen för de till buds stående resurserna anförtrots exempelvis informatiker och sekreterare, som svarar för kommunikationen vid sidan av sina egna uppgifter.

Efter att Domstolsverket inrättades har denna myndighet fäst stor vikt vid nätverksbildningen och informationsutbytet mellan domstolarnas kommunikatörer, samt vid deras utbildning. Till det gemensamma kommunikationsnätverket hör för närvarande några tiotal personer från domstolar i olika delar av landet. Från fältet har det inkommit önskemål om fortbildningar rörande kommunikation, och Domstolsverket har hittills fint lyckats svara mot önskemålen. Domstolsverket koordinerar också mediedomarnätverket, som fungerar som en länk mellan medierna och domstolarna.

Det finns etablerade kommunikatörstjänster också inom de övriga sektorer som hör till justitieministeriets förvaltningsområde, och den gemensamma grupp som omfattar alla förvaltningsområdets kommunikatörer sammanträder regelbundet under ledning av ministeriet. Gruppen träffas i tur och ordning hos de olika myndigheterna inom förvaltningsområdet, och deltar i utbildningar och evenemang som ordnas av ministeriet.

Efter att coronapandemin lättat har kommunikationsenheten igen haft en aktiv roll också när det gäller att ordna internationella och nationella besök samt olika evenemang vid högsta domstolen. Till de största evenemangen hör tingsrätts-, hovrätts-, åklagar- och advokatdagarna, som ordnas turvis en gång per år, där högsta domstolen får dela tankar och synpunkter med sina viktigaste intressegrupper.

BEGÄRAN OM FÖRHANDSAVGÖRANDE AV EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

Under verksamhetsåret begärde högsta domstolen EU-domstolens förhandsavgörande i ett ärende som gäller upphovsrätten.

Begäran om förhandsavgörande
15.3.2022

Ärendet (S2019/486) är det fråga om tolkningen av artikel 4 c i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter. I ärendet ska det avgöras om en organisation som i egenskap av en så kallad kollektiv förvaltningsorganisation (nedan avtalslicensorganisation) företräder upphovsrättsinnehavare kollektivt med stöd av artikel 3 a i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter ska anses ha talerätt i den mening som avses i artikel 4 c i direktiv 2004/48/EG, dvs. rätt att väcka talan om upphovsrättsintrång i eget namn.

Högsta domstolen har efter att ha gett parterna tillfälle att yttra sig om innehållet i begäran om förhandsavgörande beslutat att skjuta fram behandlingen av ärendet och begära EU-domstolens förhandsavgörande i följande frågor:

1. Avser partsbehörigheten som en avtalslicensorganisation som förvaltar kollektiva immateriella rättigheter måste inneha enligt artikel 4 c i direktiv 2004/48 för att den ska ha rätt att tillvarata nämnda rättigheter endast allmän talerätt, eller måste organisationen i den nationella lagstiftningen uttryckligen ha tillerkänts en rätt att väcka talan i eget namn för att tillvarata de aktuella rättigheterna?

2. Ska i samband med tolkningen av artikel 4 c i direktiv 2004/48 formuleringen ”direkt intresse av att tillvarata de rättigheter som tillhör de upphovsrättsinnehavare som organet företräder” ges en enhetlig tolkning i alla medlemsstater när det är fråga om rätten för en kollektiv förvaltningsorganisation i den mening som avses i artikel 3 a i direktiv 2014/26/EU att väcka talan om upphovsrättsintrång i eget namn, i ett fall där

(i) det är fråga om användning av verk för vilka en organisation i egenskap av avtalslicensorganisation i den mening som avses i upphovsrättslagen har rätt att bevilja kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan, vilka ger licenstagaren rätt

att även använda verk från upphovsmän inom detta område som inte har bemyndigat organisationen att förvalta deras rättigheter, (ii) det är fråga om användning av verk för vilka upphovsmännen genom avtal eller fullmakt har bemyndigat organisationen att förvalta deras rättigheter, utan att upphovsrätterna överförs till organisationen?

3. För det fall att organisationen till följd av dess ställning som avtalslicensorganisation anses ha ett direkt intresse och rätt att väcka talan i eget namn: vilken betydelse har omständigheten att organisationen i egenskap av avtalslicensorganisation även företräder upphovsmän som inte bemyndigat organisationen att förvalta deras rättigheter och att organisationens rätt att väcka talan för att tillvarata dessa upphovsmäns rättigheter inte regleras i lag för bedömningen av partsbehörigheten, i tillämpliga fall mot bakgrund av artiklarna 17 och 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna?

BEGÄRAN OM YTTRANDE AV EUROPEISKA DOMSTOLEN FÖR DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Under verksamhetsåret begärde högsta domstolen ett rådgivande yttrande av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i ett ärende som berörde vuxenadoption. Det är fråga om Finlands första begäran om rådgivande yttrande.

Begäran om yttrande
3.10.2022

Ärendet (S2022/5) är det fråga om rätten för den biologiska modern till ett fullvuxet barn att söka ändring i tingsrättens beslut om fastställande av adoption och om vilken betydelse den biologiska moderns integritetsskydd och familjelivsskydd ska tillmätas i det aktuella fallet.

Högsta domstolen har, efter att ha gett parterna tillfälle att yttra sig om innehållet i begäran om rådgivande yttrande, beslutat skjuta upp ärendets behandling och hänskjuta följande frågor till Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna:

1. Ska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna tolkas så att en rättegång som berör fastställande av adoptionen av ett fullvuxet barn överlag, och särskilt under de omständigheter som föreligger i det aktuella fallet, omfattas av det skydd som artikel 8 i konventionen ger den biologiska föräldern?
2. Ifall svaret på den ovan angivna frågan är jakande, ska då artiklarna 6 och 8 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna tolkas så att den biologiska föräldern till ett fullvuxet barn under alla omständigheter, eller särskilt under de omständigheter som föreligger i det aktuella fallet, ska höras vid den rättegång som berör fastställande av adoptionen?
3. Ifall svaret på de ovan angivna frågorna är jakande, ska då artiklarna 6 och 8 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna tolkas så att den biologiska föräldern ska ges partsställning i målet och att den biologiska föräldern ska ha rätt att genom ändringssökande föra beslutet om fastställande av adoptionen till en högre domstol för prövning?

AVGIVNA UTLÅTANDEN

Högsta domstolen angav år 2022 följande utlåtanden till justitieministeriet (på finska):

27.1.2022

Utlåtande om bedömningspromemorian om behoven av att ändra jordabalken (KKO-HD/1655/2021)

31.3.2022

Utlåtande om arbetsgruppsbetänkandet om granskning av behoven av att ändra tvångsmedelslagen (KKO-HD/154/2022)

10.5.2022

Utlåtande om arbetsgruppsbetänkandet om effektivisering av straffprocessen (KKO-HD/529/2022)

21.6.2022

Utlåtande om betänkandet av arbetsgruppen för rättegångskostnader (KKO-HD/853/2022)

Dessutom gav högsta domstolen sju utlåtanden om benådningssökningar till republikens president.

Utlåtanden gällande Ålands landskapslagar

Högsta domstolen ger på begäran republikens president utlåtanden också om landskapslagar som Ålands lagting antagit. Utlåtandena publiceras på svenska. År 2022 gavs följande utlåtanden gällande landskapslagar:

28.3.2022

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 8.12.2021 om antagande av landskapslag om mottagning i hamn av avfall från fartyg (KKO-HD/341/2022)

29.6.2022

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 25.4.2022 om antagande av landskapslag om näringsrätt och näringsstillstånd (KKO-HD/1019/2022)

7.12.2022

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 21.9.2022 om antagande av landskapslag om ändring av vallagen för Åland samt landskapslag om upphävande av 11a § landskapslagen om förfarandet vid rådgivande kommunala folkomröstningar (KKO-HD/1740/2022)

BESÖK OCH EVENEMANG

Högsta domstolens besökare

- 5.4. Thailands ambassadör i Finland Chavanart Thangsumphant
- 5.5. Presidenten för Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna Robert Spano
- 16.6. Presidenten för överklagandenämnderna vid Europeiska Unionens immaterialrättsmyndighet (EUIPO) João Negrão
- 8.9. Sveriges ambassadör i Finland Nicola Clase
- 11.10. Biträdande justitiekansler Mikko Puumalainen laglighetskontrollbesök
- 31.10. Hovrätternas presidenter
- 25.11. Riksåklagaren Ari-Pekka Koivisto
- 28.11.–2.12. Domaren Lubomír Ptáček från högsta domstolen i Tjeckien (inom ramen för utbytesprogrammet för domare vid de högsta domstolarna i Europeiska unionen)
- 20.12. Helsingfors tingsrätts lagman Sirpa Pakkala

Evenemang

- 24.1. Besök av domaren Pauliine Koskelo från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
- 27.1. Möte mellan högsta domstolen och AIPA-projektbyrån
- 19.–20.5. Besök hos Östra Finlands hovrätt
- 25.5. Möte för högsta domstolens och högsta förvaltningsdomstolens föredragande
- 6.6. Temadag för dataskydd
- 7.6. Seniorlunch
- 30.6. Finskt-spanskt seminarium för rättsteori

- 30.8. Utvecklingsdag för informationstjänster inom justitieministeriets förvaltningsområde
- 28.9. Möte för kommunikatörer inom justitieministeriets förvaltningsområde
- 3.10. Högsta domstolens 104-årsdagskaffe
- 4.11. Högsta domstolens tingsrättsdag
- 18.11. Barn med på jobbet-dagen
- 21.11. Prejudikatmöte

Övriga besök

- 11.3. Rättegångsbiträden med tillstånd rf
- 24.3. Oikeustoimittajat ry ("Rättsreportrarna rf")
- 5.4. Föreningen för juridikstudier vid Östra Finlands universitet Judica ry
- 20.4. Juridikstuderande från Östra Finlands universitet
- 19.5. Föreningen Senilex ry för alumner från juridiska fakulteten vid Åbo universitet
- 9.6. EJTJN (European Judicial Training Network) -domare från Lettland
- 16.6. Asianajotoimisto Kuhanen, Asikainen & Kanerva Oy
- 22.8. Deltagare i programmet Nordic-Baltic Mobility and Network Programme for Public Administration från Lettland
- 16.9. En Study Visit-delegation från Moldavien
- 27.9. EJTJN-domare från olika europeiska länder
- 14.10. JCA International
- 19.10. Huvudförtroendemannen från Finlands Polisorganisationers Förbund rf:s justitieförvaltningsenhet Alice Utriainen
- 24.11. Avdelning 4 från Helsingfors hovrätt
- 2.12. Domare från olika europeiska länder som deltog i AIKOS-programmet
- 8.12. En pro gradu-grupp i straffrätt från juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet

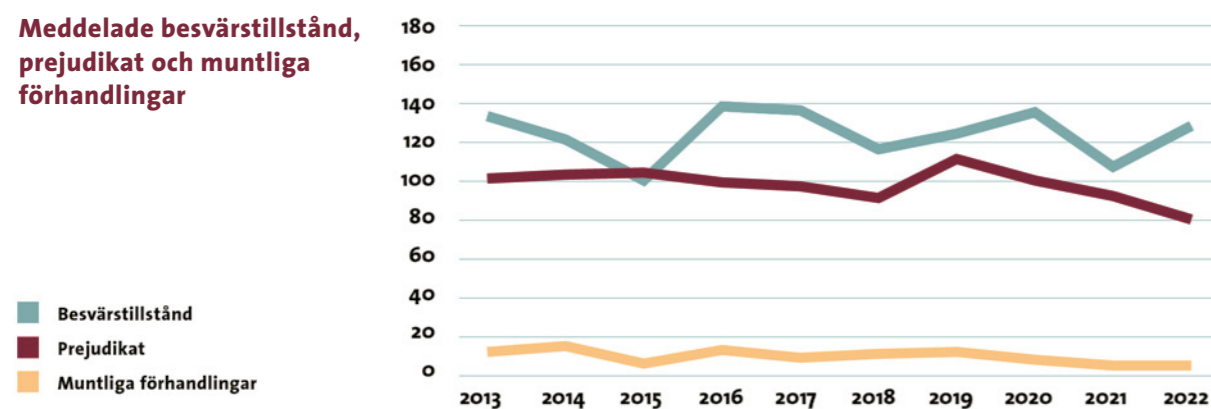

STATISTIK

HÖGSTA DOMSTOLEN
ÅRSBERÄTTELSE
2022

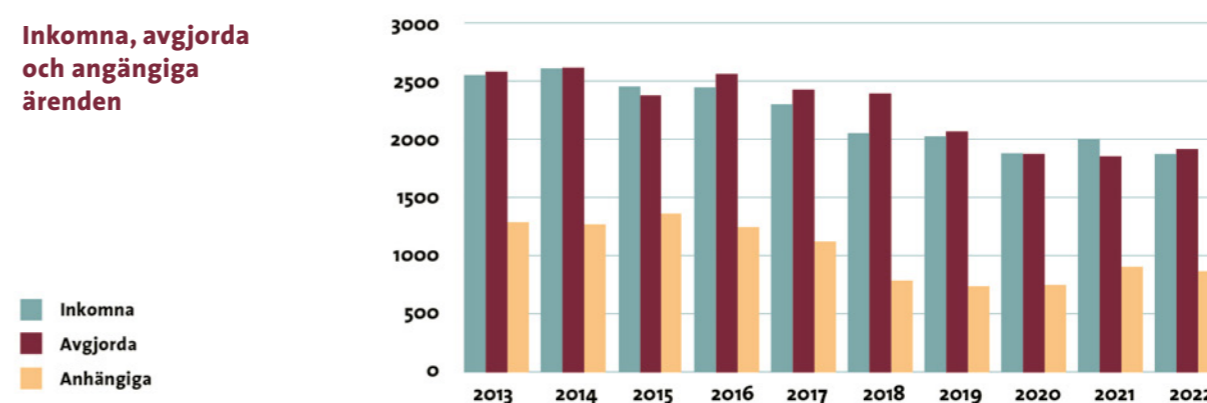
Av statistiken framgår de viktigaste numeriska uppgifterna som beskriver högsta domstolens verksamhet under de senaste tio åren.

Meddelade besvärstillstånd, prejudikat och muntliga förhandlingar

	Besvärstillstånd	Prejudikat	Muntliga förhandlingar
2013	134	102	13
2014	122	104	16
2015	101	105	7
2016	139	100	14
2017	137	98	10
2018	117	92	12
2019	125	112	13
2020	136	101	9
2021	108	93	6
2022	129	81	6

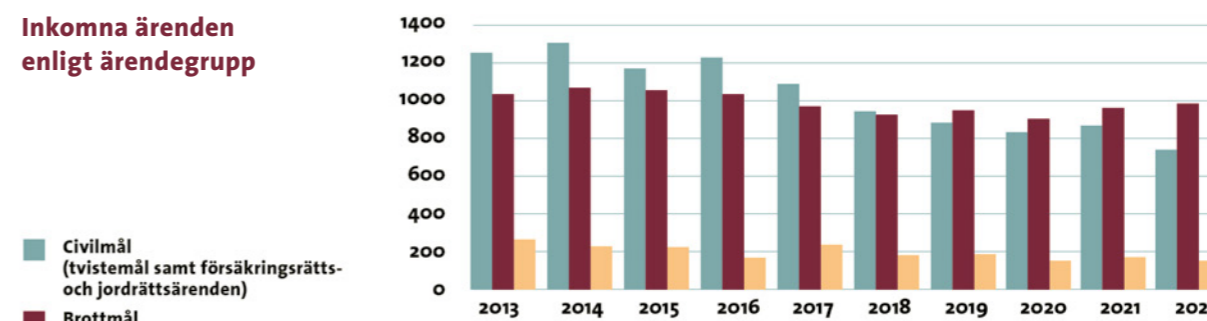
Inkomna, avgjorda och anhängiga ärenden

Inkomna
Avgjorda
Anhängiga

	Inkomna	Avgjorda	Anhängiga
2013	2 553	2 582	1 289
2014	2 611	2 617	1 271
2015	2 456	2 378	1 364
2016	2 449	2 563	1 248
2017	2 303	2 428	1 124
2018	2 055	2 395	788
2019	2 028	2 069	740
2020	1 882	1 876	750
2021	2 005	1 855	906
2022	1 876	1 917	868

Inkomna ärenden enligt ärendegrupp

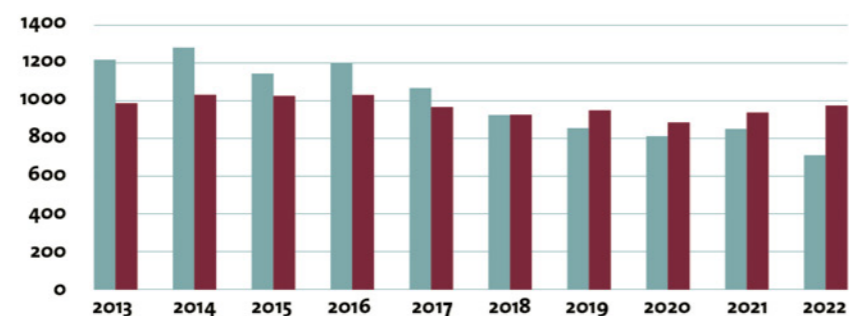

Civilmål (tvistemål samt försäkringsrätts- och jordrättsärenden)
Brottmål
Ansökningsärenden (återbrytande av ett lagakraftvunnet avgörande osv.)

	Tviste	Försäkring	Jord	Brott	Ansökningar
2013	944	175	138	1 031	244
2014	1013	181	120	1 065	216
2015	884	192	94	1 055	210
2016	999	138	87	1 039	168
2017	836	155	72	978	230
2018	767	103	69	933	176
2019	725	92	65	948	179
2020	683	102	45	898	148
2021	733	60	71	961	171
2022	653	29	52	983	153

Inkomna ansökningar om besvärstillstånd

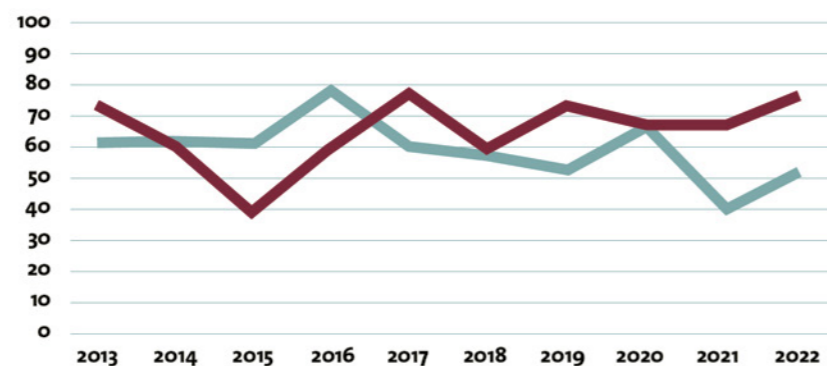
Civilmål (tvistemål samt försäkringsrätts- och jordrättsärenden)
Brottmål

	Tviste	Försäkring	Jord	Brott
2013	938	170	108	985
2014	1 003	172	105	1 030
2015	881	189	73	1 024
2016	995	135	69	1 029
2017	860	148	58	965
2018	765	102	56	924
2019	724	83	47	948
2020	682	100	30	884
2021	732	60	58	936
2022	653	29	29	973

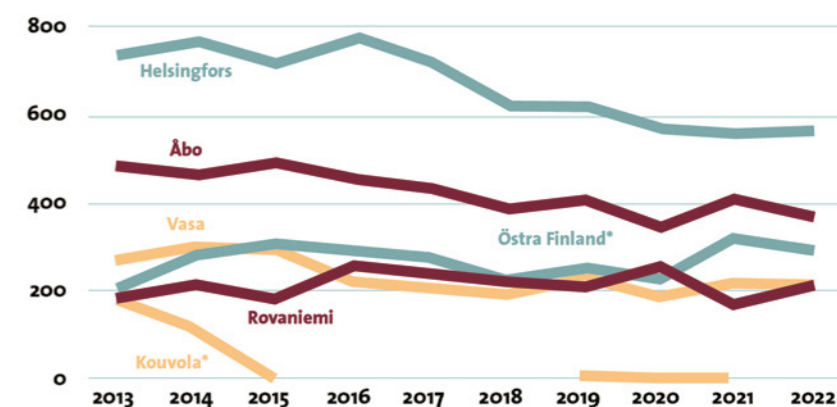
Beviljade besvärstillstånd

Civilmål (tvistemål samt försäkringsrätts- och jordrättsärenden)
Brottmål

	Tviste	Försäkring	Jord	Brott
2013	46	9	6	73
2014	56	4	2	60
2015	54	4	3	40
2016	75	1	3	60
2017	47	4	9	77
2018	50	5	2	59
2019	51	2	0	72
2020	63	2	3	68
2021	39	1	0	68
2022	48	3	1	77

Från hovrätterna till högsta domstolen inkomna ärenden

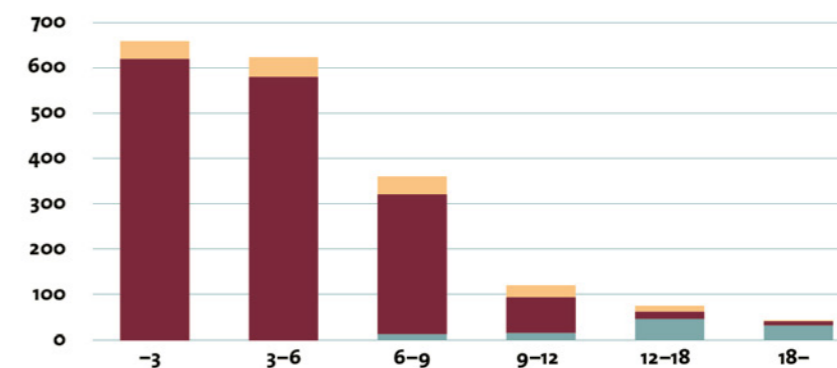

	Helsingfors	Östra Finland*	Kouvola*	Rovaniemi	Åbo	Vasa	Totalt
2013	741	205	181	183	486	271	2 067
2014	772	281	111	218	467	298	2 147
2015	724	309	3	184	490	294	2 004
2016	781	286	236	253	461	220	2 001
2017	727	275	441	236	441	209	1 888
2018	623	223	219	395	395	191	1 651
2019	622	251	2	213	408	226	1 722
2020	580	226	1	240	348	197	1 592
2021	568	328	1	183	406	211	1 697
2022	579	294	208	361	361	210	1 652

* Kouvola hovrätt sammanslogs med Östra Finlands hovrätt fr.o.m. 1.4.2014.

Genomsnittliga handläggningstider 2022

Prejudikat och andra avgöranden i sak
Besvärstillståndsansökningar
Extraordinärt ändringssökande

Mån	Alla	Avgöranden i sak	Besvärstillståndsansökningar	Extraordinärt ändringssökande
-3	670	617	39	
3-6	631	578	45	
6-9	365	308	42	
9-12	127	79	26	
12-18	84	45	14	
18-	44	31	9	

PERSONALEN

31.12.2022

President Leppänen Tatu
Kanslichef Norrman Wilhelm

Ledamöter

Justitieråd Antila Tuomo
Engstrand Lena
Guimaraes-Purokoski Alice
Huovila Mika
Häyhä Juha
Ilveskero Mika
Kantor Ari
Koponen Pekka
Mäkelä Juha
Ojala Timo
Pulkkinen Pekka (tt)
Pynnä Tuula (tjänstledig)
Sippo Jukka
Tammi-Salminen Eva
Tapani Jussi
Turpeinen Tuija
Uusitalo Kirsti
Välimaa Asko (tjänstledig)

Personer som har gått i pension 2022

Justitieråd Marjut Jokela
fr.o.m. 1.9.2022

Justitieråd Päivi Hirvelä
fr.o.m. 1.12.2022

Expeditionsvakt Paula Karvonen
fr.o.m. 1.5.2022

Föredragande

Referendarieråd Autio Tiina-Liisa (tjänstledig)
Heikinsalmi Minna
Jutila Paula
Kuparinen Kaisa
Salonen Jukka-Pekka

Referendarieråd (tidsbunden tjänst) Aspelund Sofia
Holkeri Sanna
Kemppinen Heikki
Klinga Kaisa (tjänstledig)
Länsman Lauri
Pihlmaa Juha

Äldre justitiesekreterare Elo Elina
Haga Pia
Jokinen Aksu (tjänstledig)
Koskenniemi Johannes
Siro Jukka (tjänstledig)

Äldre justitiesekreterare (tidsbunden tjänst) Heino Heikki
Immonen Minna
Leino Silja
Ratilainen Pauliina
Ritakari-Rautio Laura (tjänstledig)

Justitiesekreterare Hiltunen Ville (tjänstledig)
Ingström Saara
Klami-Wetterstein Paula
Ravi Leena
Reijonen-Schofield Marja (tjänstledig)

Justitiesekreterare (tidsbunden tjänst) Kallio Mirka
Lind Mikaela
Pyöriä Matti
Vähätalo Tuukka

Justitiesekreterare (Ålandsärenden, deltidsanställd, tt) Salminen Janne

Kanslipersonal

Administrativ jurist Tolttila Karri
Administrativ sekreterare Happonen Pia

Arkivarie (tidsbunden tjänst) Syd Isto

Avdelnings-/byråsekreterare Hyvönen Pirjo
Ikonen Suvi
Jaakkola Nina
Katainen Merja
Rantonen Oili
Ruohola Terhi
Rättö Outi
Söderström Marjut
Takkinen Pirkko
Vilpa Raila

Avdelnings-/byråsekreterare (tidsbunden tjänst) Kaartoaho Saija
Keränen Minna
Kotanen Konsta
Lignell Minna
Ultamo Suvi

Biträdande registrator (tidsbunden tjänst) Ihalainen Eetu
Rissanen Marja-Riitta

Byråsekreterare/ICT-kontakt (tidsbunden tjänst) Saviranta Linus

Expeditionsvakt Koukkari Kauko (tjänstledig)

Expeditionsvakt (tidsbunden tjänst) Akkanen Sami
Wahlstén Sauli

Informatiker Tükenmez Eija

Informatiker (tidsbunden tjänst) Mononen Tanja

Informationschef Kokko Marjut

Inspektör Sillman Jorma

Inspektör (tidsbunden tjänst) Häggqvist Marina

Kommunikationschef Sive Pia

Kommunikationsexpert Kuisma Minna

Ledningssekreterare Saastamoinen Riitta

Registrator Nurminen Marja

Specialplanerare Kouki Jaana-Maija